

Izpildītājs: **SIA „ARHITEKTA L. ŠMITA DARBNĪCA”**
Reģ. Nr. 40103130930, Būv. kom.reģ.Nr. 2256-R

Pasūtītājs: **DAUGAVPILS NOVADA
KULTŪRAS PĀRVALDE**
Reģ. Nr.90000295873
Rīgas iela 2, Daugavpils, LV - 5401

Līgums: **Nr. 1.3-16/2**
Pasūtījums: **Nr. 382 - 2014**

Būvprojekts: **MUZEJA EKSPOZĪCIJAS ĒKAS NR.1
„LAUKU SĒTA” RENOVĀCIJA
MUZEJA EKSPOZĪCIJAS ĒKAS NR.2
„SAIMNIECĪBAS ĒKA” IZBŪVE
UN TERITORIJAS LABIEKĀRTOŠANA**
„Vecticībnieku sēta”, Slutišķi,
Naujenes pagasts, Daugavpils novads

1. SĒJUMS

Būvprojekta stadija: **VĒSTURISKĀ IZPĒTE,
ARHITEKTONISKI-MĀKSLINIECISKĀ
IZPĒTE UN FOTOFIKSĀCIJA**

RĪGA – 2014

SIA “ARHITEKTA L. ŠMITA DARBNĪCA”

TADAĪKU IELA 2-1, RĪGA, LV - 1004, tālr. 67601032 fax: 67601091, mob.tālr.:29236466, e-mail: arh-smits@latnet.lv,
A/S “SEB banka” konts: LV04 UNLA 0002 0154 6789 7

Izpildītājs: **SIA „ARHITEKTA L. ŠMITA DARBNĪCA”**
Reģ. Nr. 40103130930, Būv. kom.reģ.Nr. 2256-R

Pasūtītājs: **Daugavpils novada Kultūras pārvalde**
Reģ. Nr. 90000295873
Rīgas iela 2, Daugavpils, LV-5401

Pasūtītāja līgums: **Nr. 1.3-16/2**

Izpildītāja līgums: **Nr. 382-2014**

Sējums: **1. SĒJUMS**

**NAUJENES NOVADPĒTNIECĪBAS MUZEJA
„SLUTIŠKU SĀDŽA”
EKSPOZĪCIJAS ĒKAS NR. 1. „LAUKU SĒTA” UN
ĒKAS NR. 2. „SAIMNIECĪBAS ĒKA”
VĒSTURISKĀ IZPĒTE,
ARHITEKTONISKI-MĀKSLINIECISKĀ IZPĒTE
UN FOTOFIKSĀCIJA**

„Vecticībnieku sēta” Slutiški,
Naujenes pagasts, Daugavpils novads, LV-5462

Projekta stadija: **ARHITEKTONISKI – MĀKSLINIECISKĀ
IZPĒTE
un
ARHITEKTONISKIE UZMĒRĪJUMI**

Valdes priekšsēdētājs

Laimonis Šmits

Inventarizācijas vadītāja

Zane Ramiņa

SATURS

SATURS.....	2
IEVADS	3
DARBA APSTĀKĻI.....	5
IZMANTOTO APZĪMĒJUMU SARAKSTS	5
RASĒJUMU SARAKSTS.....	5
ATTĒLU SARAKSTS	6
ZĪMĒJUMU SARAKSTS	9
ZIŅAS PAR APDZĪVOTĀS VIETAS IZVEIDI.....	10
ZIŅAS PAR VECTICĪBNIKU SĒTAS BŪVVĒSTURI	12
ĒKU TELPISKĀ STRUKTŪRA UN KONSTRUKCIJA	21
DZĪVOJAMĀ MĀJAS TEPLU PLĀNOJUMS.....	25
DZĪVOJAMĀ MĀJAS KONSTRUKCIJAS	35
ĀRDURVIS.....	48
IEKŠDURVIS	50
LOGI.....	52
MĀJAS FASĀDES DEKORATĪVIE ELEMENTI	55
SAIMNIECĪBAS ĒKA	59
SECINĀJUMI UN REKOMENDĀCIJAS	66

IEVADS

Naujenes novadpētniecības muzeja „Slutišku sādža” ekspozīcijas ēkas Nr. 1. „lauku sēta” un ēkas Nr. 2. „saimniecības ēka” vēsturiskā izpēte un arhitektoniski-mākslinieciskā izpēte, „Vecticībnieku sēta” Slutiški, Naujenes pagasts, Daugavpils novads, LV-5462, izstrādāta pamatojoties uz Daugavpils novada Kultūras pārvaldes pasūtījumu (Pasūtītāja līgums Nr. 1.3-16/2, Izpildītāja līguma Nr. 382-2014), saskaņā ar Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas izdotajiem tehniskajiem noteikumiem Nr. 06-04/1235. Rīgas domes Pilsētas attīstības departamenta nolikumu par arhitektoniski – māksliniecisko izpēti.

„Vecticībnieku sētas” vēsturiskā izpēte, arhitektoniski - mākslinieciskā izpēte un fotofiksācija veikta laika periodā no 2014. gada 11. aprīļa līdz 23. maijam.

Izpētē apsektie un izmantotie informācijas avoti:

1. Latvijas Valsts vēstures arhīvs;
2. Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas Pieminekļu dokumentācijas centra arhīvs;
3. Latvijas Etnogrāfiskā brīvdabas muzeja arhīvs;
4. Latvijas Etnogrāfiskā brīvdabas muzeja eksponāti:
 - 4.1. Latgales krievu zemnieku sēta, 19.gs 2.puse (Rēzeknes apriņķa Makašānu pagasta, Jekimānu sādža);
 - 4.2. Dzīvojamā māja, 19.gs 2 puse (Rēzeknes apriņķa Dricēnu pagasta Dervinieku sādža);
 - 4.3. Saimniecības ēka, 19.gs 2 puse (Rēzeknes apriņķa Dricēnu pagasta Dervinieku sādža);
 - 4.4. Dzīvojamā māja, 19.gs sākums (Ludzas apriņķa Pasienas miests);
 - 4.5. Saimniecības ēka, 19.gs vidus (Ludzas apriņķa Pasienas miests);
 - 4.6. Dzīvojamā māja, 19.gs 2 puse (Rēzeknes apriņķa Silajāņu pagasta, Gailišu sādža);
 - 4.7. Dzīvojamā māja, 1860.gads (Daugavpils apriņķa Krāslavas pagasta, Kalna Romuļu sādža).
5. Konsultācija ar Latvijas Etnogrāfiskā brīvdabas muzeja galveno krājuma glabātāju Dr.hist. Mārtiņu Kuplo.
6. Etnogrāfiskā brīvdabas muzeja „Slutišku sādža” arhīvs;
7. Nacionālās bibliotēkas krājums.

Izpētes ietvaros ir apsekota Slutišku sādža, dzīvojamai mājai un saimniecības ēkas mūriem piegulošā teritorija, ēku telpas un fasādes, fiksēts telpu, fasāžu arhitektonisko detaļu vizuālais un tehniskais stāvoklis. Ir veikts „Vecticībnieku sētas” dzīvojamās mājas un saimniecības ēkas pamatu arhitektoniskais uzmērījums un dzīvojamās mājas detaļu uzmērījumi. Fotofiksācijas skatu punkti ar sižeta virzienu atzīmēti ēku novietnes plānā, kas izstrādāta uz topogrāfiskā uzmērījuma pamata, ēku stāvu plānos un fasāžu rasējumos, kas izstrādāti uz uzmērījumu pamata. Fasāžu detaļu fotofiksācijas punkti atzīmēti fasāžu

Naujenes novadpētniecības muzeja „Slutišku sādža” ekspozīcijas ēkas Nr. 1. „lauku sēta” un ēkas Nr. 2. „saimniecības ēka” vēsturiskā izpēte, arhitektoniski-mākslinieciskā izpēte un fotofiksācija „*Vecticībnieku sēta*” *Slutiški, Naujenes pagasts, Daugavpils novads, LV-5462*

rasējumos. Izpētē fiksēto arhitektoniski – mākslinieciski vērtīgo elementu apraksts un fotoattēli ir doti kopā vienotā aprakstā. Fotofiksācija ir veikta dažādā apgaismojumā ar dažādiem fotoaparātiem, tādēļ attēlos redzami fasāžu krāsu toņi nav uzskatāmi par krāsu toņu paraugiem.

Vēsturisko izpēti un arhitektoniski – māksliniecisko izpēti izstrādāja:

Zane Ramiņa Dr.arch. – inventarizācijas vadītāja

Laimonis Šmits Mgr.arch

Jānis Dzedzels, arhitekts

Laima Brauna, arhitekte

Izpētes materiāli apkopoti vienā sējumā 8 eksemplāros, no kuriem 5 eksemplāri nodoti pasūtītājam, 1 eksemplārs Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas arhīvā, 1 eksemplārs Daugavpils novada būvvaldei, un 1 eksemplārs SIA „Arhitekta L. Šmits darbnīca” arhīvā. Viens izpētes materiālu sējums nodots pasūtītājam elektroniskā formātā.

Inventarizācijas vadītāja

Z. Ramiņa

DARBA APSTĀKĻI

„Vecticībnieku sēta” atrodas Etnogrāfiskā brīvdabas muzejā „Slutišku sādža”.

Izpētē iekļautie objekti netiek ekspluatēti. Tie ir brīvdabas muzeja eksponāti un tiek uzturēti tādā kārtībā, lai objektus varētu apskatīt muzeja apmeklētāji. Izpētes veikšanas laikā dzīvojamā māja ir vizuāli un tehniski sliktā stāvoklī, bet saimniecības ēkas daļas (sienas un pamati) ir vizuāli apmierinošā stāvoklī. Fotofiksācijas skatu punktu fiksācijai izmantoti ēku uzmērīšanas rezultātā iegūtie plāni un fasāžu zīmējumi.

IZMANTOTO APZĪMĒJUMU SARAKSTS

2.	Telpu numerācija.
FX. attēls	Fotofiksācijas numurs.
DFX. attēls	Detaļas fotofiksācija.
GX. attēls	Grīdas fotofiksācija.
VFX. attēls	Vēsturiska fotogrāfija vai attēls no grāmatas.
X. zīmējums	Zīmējums.

RASĒJUMU SARAKSTS

UR-1	Dzīvojamās mājas uzmērījuma plāns. Bēniņu shēma ar spāru izvietojumu.
UR-2	Dzīvojamās mājas D un R fasādes uzmērījums.
UR-3	Dzīvojamās mājas Z un A fasādes uzmērījums.
UR-4	Uzmērīto durvju skats no āra. Uzmērīto durvju skats no telpas. Uzmērīto durvju griezumi: A-A un B-B.
UR-5	Durvju mezgli A; B; C.
UR-6	Uzmērītā loga skats no telpas. Uzmērītā loga skats no āra. Uzmērītā loga griezumi: A-A un B-B.
UR-7	Loga mezgli: A; B; C. Loga labās puses rāmja virsskats.
UR-8	Loga mezgli: D; E; F.
UR-9	Slēgu uzmērījums. Sandrika zīmējums.
UR-10	Saimniecības ēkas mūru uzmērījumi.
AMI-1	Fotofiksācijas skatu punktu plāns.
AMI-2	Dzīvojamās mājas fotofiksācijas skatu punktu plāni.
AMI-3	Dzīvojamās mājas fotofiksācijas skatu punkti fasādēs.
AMI-4	Dzīvojamās mājas fotofiksācijas skatu punkti fasādēs.
AMI-5	Saimniecības ēkas mūru fotofiksācijas skatu punktu plāns.

ATTĒLU SARAKSTS

VF1. attēls. Slutišku kalna ainava Latgalē 1930. gados.	12
VF2. attēls. Slutišku sādžas viensētas Nr. 11. dzīvojamā ēka 1972. gada jūlijā.	14
VF3. attēls.	14
VF4. attēls. Slutišku sādžas viensētas Nr. 11. dzīvojamā ēka, „dīndōrzs” un vārti 1972. gada jūlijā. Skats no rietumiem.	15
VF5. attēls. Slutišku sādžas viensētas Nr. 11. saimniecības ēka, dzīvojamās mājas paksis, tualete un vārti 1972. gada jūlijā. Skats no rietumiem.	15
VF6. attēls. Slutišku sādžas viensētas Nr. 11. dzīvojamā ēkas logs austrumu fasādē 1972. gada jūlijā.	16
VF7. attēls. Slutišku sādžas viensētas Nr. 11. dzīvojamā ēkas logs austrumu fasādē 1972. gada jūlijā.	16
VF8. attēls. Slutišku sādžas viensētas Nr. 11. dzīvojamā ēkas loga sandriks 1972. gada jūlijā.	17
VF9. attēls. Slutišku sādžas viensētas Nr. 11. dzīvojamās ēkas loga slēgi 1972. gada jūlijā.	17
VF10. attēls. Slutišku sādžas viensētas Nr. 11. dzīvojamās ēkas austrumu zeltiņa logs 1972. gada jūlijā.	18
VF11. attēls. Slutišku sādžas viensētas Nr. 11. dzīvojamā ēka 1987. gadā. Skats no dienvidaustrumiem.	18
VF12. attēls. Slutišku sādžas viensētas Nr. 11. dzīvojamā ēka. 1987. gadā. Skats no ziemeļrietumiem. Attēlā redzams arī saimniecības ēkas mūru stūris un pussagruvušas guļbaļķu konstrukcijas.	19
VF13. attēls. Slutišku sādžas viensētas Nr. 11. dzīvojamā ēkas cirtņa rietumu fasāde 1987. gadā.	19
VF14. attēls. Slutišku sādžas viensētas Nr. 11. dzīvojamās ēkas dienvidu fasādes ārdurvis, logs un lievenis 1987. gadā.	20
VF15. attēls. Slutišku sādžas viensētas Nr. 11. dzīvojamās ēkas rietumu fasādes logs 1996. gadā.	20
16. attēls. Vecticībnieku sētas dzīvojamās mājas fasāde pret dienvidiem.	21
17. attēls. Vecticībnieku sētas dzīvojamās mājas fasāde pret dienvid-rietumiem.	22
18. attēls. Vecticībnieku sētas dzīvojamās mājas fasāde pret austrumiem ar noeju uz pagrabu.	22
19. attēls. Vecticībnieku sētas dzīvojamās mājas fasāde pret ziemeļ-austrumiem. Redzams arī saimniecības ēkas mūru fragments.	23
20. attēls. Vecticībnieku sētas dzīvojamās mājas fasāde pret ziemeļiem. Redzams arī saimniecības ēkas mūru fragments.	23
21. attēls. Vecticībnieku sētas dzīvojamās mājas fasāde pret ziemeļ-rietumiem.	24
22. attēls. Vecticībnieku sētas dzīvojamās mājas fasāde pret rietumiem. Redzams arī saimniecības ēkas mūru fragments.	24
23. attēls. Skats uz sincēm no galvenās ieejas.	25
24. attēls. Istabas kopskats.	26
25. attēls. Bērna gultiņa blakus krāsnij.	27
26. attēls. Gulta un kārti iekārtis zīdaiņa šupulītis.	27
27. attēls. Goda stūris jeb greznais stūris ar božņicu.	27
28. attēls. Roku mazgājamais trauks pie sievas kakta pa labi no ieejas durvīm.	27
29. attēls. Sievas stūris.	28

30. attēls. Skats uz istabas durvīm.	28
D31. attēls. Skurstenis virs jumta seguma.	28
D32. attēls. Krievu krāsns skatā pret krāsns muti.	29
D33. attēls. Krievu krāsns skatā pret guļamo plauktu.	29
D34. attēls. Pakrāsne.	30
D35. attēls. Pakrāsne.	30
36. attēls. Klēts. Skats pret dienvidu un rietumu fasādes logiem.	31
37. attēls. Klēts.	31
38. attēls. Klēts. Skats pret durvīm.	32
39. attēls. Maltuve.	32
40. attēls. Atvērums sences griestos.	33
41. attēls. Bēniņi virs istabas.	33
42. attēls. Bēniņi virs istabas. Virs krāsns zonas.	34
43. attēls. Bēniņi virs klēts un maltuves.	34
D44. attēls. Lievenis dzīvojamās mājas galvenās ieejas priekšā.	35
45. attēls. Segta noeja uz pagraba ēkas austrumu fasādē.	36
D46. attēls. Pagraba noejas pārsegums.	36
D47. attēls. Pagraba noejas pārseguma pieslēguma mezgls guļbūvei.	37
D48. attēls. Pagraba noejas pārseguma pieslēguma mezgls guļbūvei.	37
D49. attēls. Pagraba durvju aila pārsedze.	38
50. attēls. Pagrabs.	38
51. attēls. Pagraba velves griesti ar maisa audumu izklāto apaļkoku veidņu nospiedumiem.	39
D52. attēls. Pagraba ventilācijas aila skatā no fasādes.	39
D53. attēls. Aizmūrēta pagraba ventilācijas aila skatā no telpas.	39
D54. attēls. Istabas cirtņa pirmā vainaga paksis.	41
D55. attēls. Ar dēļiem apšūts gludais jeb krievu paksis.	41
D56. attēls. Apšūtais istabas cirtņa paksis ar balstekli.	41
D57. attēls. Metāla savilce istabas cirtņa augšējā vainagā.	42
D58. attēls. Aukstā gala cirtņa pakša balstekli.	42
D59. attēls. Aukstā gala cirtņa balstekļa piere.	43
D60. attēls. Istabas cirtņa un aukstā gala cirtņa savienojums.	43
D61. attēls. Aukstā gala cirtņa ziemeļu fasāde ar četru apakšējo baļķu protezējumiem.	43
D62. attēls. Istabas cirtņa dienvidu fasādes baļķu protezējumi zem loga zonā. Zem loga kreisā pusē baļķu protēze stiprināta ar metāla skavu.	44
D63. attēls. Istabas cirtņa dienvidu fasādes baļķu protezējumi zem loga zonā. Zem loga labajā pusē.	44
D64. attēls. Istabas cirtņa austrumu fasādes baļķu protezējumi zem loga zonā un istabas stūrī telpas labajā stūrī.	44
D65. attēls. Istabas cirtņa austrumu fasādes baļķu protezējumi zem loga zonā un istabas stūrī telpas kreisajā stūrī.	45
D66. attēls. Istabas cirtņa austrumu fasādes baļķu protezējumi istabas kreisajā stūrī pie griestiem. Baļķi daļēji apšūti ar dēļiem.	45
67. attēls. Jumta nesošā konstrukcija.	46
D68. attēls. Spāru gali dienvidu fasādē.	47
D69. attēls. Spāru gali dienvidu fasādē.	47
G70. attēls. Ārdurvju sliekšnis.	48
D71. attēls. Mājas ārdurvis ziemeļu fasādē. Skats no āra.	48

D72. attēls. Mājas ārdurvis ziemeļu fasādē. Skats no āra.....	48
D73. attēls. Ārdurvju rokturis.....	48
D74. attēls. Ārdurvju krampis.....	48
D75. attēls. Ārdurvju viras.....	48
D76. attēls. Ārdurvju viras āķis.....	48
D77. attēls. Ārdurvju viras āķis.....	48
G78. attēls. Mājas ārdurvis ziemeļu fasādē. Skats no āra.....	49
D79. attēls. Mājas ārdurvis ziemeļu fasādē. Skats no āra.....	49
D80. attēls. Mājas ārdurvis ziemeļu fasādē. Skats no sincēm.....	49
D81. attēls. Mājas ārdurvis ziemeļu fasādē. Skats no āra.....	49
D82. attēls. Mājas ārdurvis ziemeļu fasādē. Skats no āra.....	49
G83. attēls. Durvju sliekšnis.....	50
D84. attēls. Durvis skatā no sincēm.....	50
D85. attēls. Durvju vērtne skatā no klēts.....	50
D86. attēls. Durvju rokturis un slēdzis.....	50
D87. attēls. Durvju rokturis un slēdzis.....	50
D88. attēls. Durvju apšuvums.....	50
D89. attēls. Durvju apšuvums.....	50
D90. attēls. Durvju apšuvums.....	50
G91. attēls. Durvju sliekšnis.....	51
D92. attēls. Durvis skatā no sincēm.....	51
D94. attēls. Durvju vērtne skatā no klēts.....	51
D95. attēls. Palodze.....	52
D96. attēls. Aploda.....	52
D97. attēls. Aploda.....	52
D98. attēls. Aploda.....	52
D99. attēls. Palodze.....	52
D100. attēls. Dzīvojamās mājas maltuves loga slēģi.....	52
D101. attēls. Dzīvojamās mājas maltuves logs.....	52
D102. attēls. Dzīvojamās mājas maltuves loga sandriks.....	52
D104. attēls. Dzīvojamās mājas maltuves logs.....	53
D105. attēls. Dzīvojamās mājas austrumu zelmiņa logs.....	53
D106. attēls. Dzīvojamās mājas rietumu zelmiņa logs.....	54
D107. attēls. Dzīvojamās mājas dekoratīvais zem palodzes apšuvums.....	55
D108. attēls. Dzīvojamās mājas dekoratīvais zem palodzes apšuvums.....	55
D109. attēls. Dzīvojamās mājas dekoratīvais zempalodzes apšuvums.....	55
D110. attēls. Rietumu fasādes zelminis.....	56
D111. attēls. Rietumu fasādes zelmiņa pārbīdījums.....	56
D112. attēls. Rietumu fasādes zelmiņa pārbīdījums.....	57
D113. attēls. Rietumu fasādes zelmiņa pārbīdījums.....	57
D114. attēls. Dzīvojamās mājas vēja dēļi korē.....	58
D115. attēls. Dzīvojamās mājas vēja dēļi.....	58
2. zīmējums. Vecticībnieku sētas saimniecības ēkas shēma ar sienu plakņu nosaukumiem....	59
116. attēls. Saimniecības ēkas akmens mūra sienas A plakne.....	60
117. attēls. Saimniecības ēkas akmens mūra sienas B plakne.....	60
118. attēls. Saimniecības ēkas akmens mūra sienas durvju ailes vieta starp plaknēm A un B.....	61
119. attēls. Saimniecības ēkas akmens mūra sienas C plakne.....	61

120. attēls.	Saimniecības ēkas akmens mūra sienas D plakne.	61
121. attēls.	Saimniecības ēkas akmens mūra sienas E plakne.	62
122. attēls.	Saimniecības ēkas akmens mūra sienas F plakne.	62
123. attēls.	Saimniecības ēkas akmens mūra sienas G plakne.	62
124. attēls.	Saimniecības ēkas akmens mūra sienas G plakne.	63
125. attēls.	Saimniecības ēkas akmens mūra sienas H plakne.	63
126. attēls.	Saimniecības ēkas akmens mūra sienas I plakne.	63
127. attēls.	Saimniecības ēkas akmens mūra sienas virsma.	64
128. attēls.	Saimniecības ēkas akmens mūra sienas virsma.	64
D129. attēls.	Saimniecības ēkas akmens mūra bojājums.	64
D130. attēls.	Saimniecības ēkas akmens mūra bojājums.	64
131. attēls.	Saimniecības ēkas akmens mūra sienas kontrfors.	65
D132. attēls.	Cilpa saimniecības ēkas (kūts) sienā.	65
G133. attēls.	Saimniecības ēkas akmens grīda.	65
	65

ZĪMĒJUMU SARAKSTS

1. zīmējums.	Vecticībnieku sētas dzīvojamās mājas shēma.	25
2. zīmējums.	Vecticībnieku sētas saimniecības ēkas shēma ar sienu plakņu nosaukumiem.	59

ZIŅAS PAR APDZĪVOTĀS VIETAS IZVEIDI

Latgales iedzīvotāju, teritoriālā sadalījuma un būvniecības, amatniecības un lauksaimniecības attīstība notikusi atšķirīgi no pārējās Latvijas teritorijām. *Lielā Ziemeļu kara* (laikā no 1700. līdz 1721. gadam) laikā, kurā Krievijas cars Pēteris I Lielais bija noslēdzis ar Saksijas karali Augustu II agresijas paktu pret Zviedriju, kara darbība norisinājās latviešu apdzīvotajās teritorijās, un pēc Pētera I rīkojuma latviešu apdzīvotās teritorijas bija pilnībā izpostītas. Latgali šis karš skāra mazāk, jo purvu, mežu un trūcīgo zemnieku dēļ krievi kara gājieni nevirzīja cauri Latgales teritorijām. Pēc *Lielā Ziemeļu kara* beigām latviešu apdzīvotās teritorijas pakāpeniski pārņēma krievi. Tā kā pēc kara un mēra posta daudzas muižas un zemnieku saimniecības Vidzemē un Kurzemē bija izpostītas un pamestas, tās ieņēma un apsaimniekot sāka zemnieki no Latgales. Poļu pārvaldīto Latgali krievi pārņēma tikai 1772. gadā. To ieskaitīja Baltkrievijas administratīvajā apgabalā. Laikā, kad Latgali pievienoja Krievijai, tās zemnieku saimniecībām bija raksturīga dzīvošana nelielos ciemos ar 6-8 sētām katrā.¹

Slutišku sādža atrodas Naujenes pagasta Slutišku ciemā, Markovas pilskalna (valsts nozīmes arheoloģijas piemineklis Nr. 675.) pakājē. Slutišku sādžas kā vietvārds minēts 1785. gadā. Arheoloģiskajos pētījumos Slutišku sādžas apkārtnē atrastas liecības par lietuviešu klātbūtni šajā teritorijā vēl pirms Slutišku kā sādžas izveides. Liecības par lietuviešu klātbūtni atrastas Slutišku viduslaiku apmetnes un kapsētas kultūrvēsturiskajos slāņos. Slutišku viduslaiku kapsēta un apmetne ir vietējas nozīmes arheoloģijas piemineklis ar aizsardzības numuru Nr. 679. Veiktie arheoloģiskie izrakumi apliecina, ka Slutišku apmetne ir 300÷400m gara un 200m plata josla Daugavas otrajā terasē (apmēram 200 m no krasta). Slutišku kapsēta noveidota apmetnes austrumu galā. Kapsēta ir attiecināma uz 15. ÷ 17. gs. sākumu, par ko liecina arheoloģiskajos izrakumos atklāto apbedījumu raksturs.² Kapsētu stipri bojājis ciemam caurejošais ceļš un virs tās uzbūvēto ēku pamati.³

17. gs. sākumā Latgales teritorijā ienāca vecticībnieki no krievu apdzīvotajām teritorijām. Krievu valodas vārds „vecticībnieki” («староверы»), tāpat kā tas ir daudzās citās valodās (angļu valodā – Old Believers, vācu valodā – die Altgläubigen), etimoloģiski ir saistīts ar vārdiem „veca” un „ticība”, precīzāk izsakoties, tas norāda uz jēdzienu „Vecā ticība”, kas ir saistīta ar notikumiem Krievu Pareizticīgās Baznīcas vēsturē 17. gadsimta vidū.⁴ Cara Alekseja Mihailoviča (1629.–1676., valdīšanas laiks 1645.–1676.) un Maskavas un Visas Krievijas patriarha Nikona (1605.–1681., patriarhs kopš 1652.) iniciētā Krievu Pareizticīgās Baznīcas dievkalpojumu norises kārtības unifikācija (vienveidošana), reducējot to uz Grieķijas (Konstantinopoles) Baznīcas dievkalpojumu praksi, kā arī baznīcas grāmatu „izlabošana” radīja protestus gan garīdzniecības izglītotākās daļas, gan plašās ticīgo aprindās.

Vecticībnieku ierašanās Latvijas teritorijā bija saistīta ar nežēlīgajām represijām pret pirmsreformas laika pareizticības aizstāvjiem. Šīs represijas īpaši saasinājās pēc 1666.–1667.

¹ Kundziņš, Pauls. *Latvju sēta*. Sundbiberga: AB Duvbo Tryckeri, 1974. 88. lpp.

² Berga, Tatjana. *Augšdaugavas 14.-17. gadsimta senvietas no Krāslavas līdz Slutišķiem*. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 2007. 127. lpp. ISBN 9984601951.

³ VKPAI PDC Inv. Nr. 8337, Slutišku viduslaiku kapsēta un apmetne

⁴ *Rīgas vecticībnieki*. [tiešsaiste] Rīga: Interneta vietne „Latvijas krievi” [skatīts 2014. g. 28. aprīlī]. Pieejas veids: <http://www.russkije.lv/lv/pub/read/rizhskie-starovery/starovery2.html>

gada Baznīcas Koncila. Ievērojamākos „Vecās ticības” aizstāvjus spīdzināja un sodīja.⁵ Pēc carienes Sofijas (1657.–1704., reģente 1682.–1689.) „Pantu” [„Статьи”] izdošanas 1685. gadā vecticība vispār izrādījās ārpus likuma – ikvienā no 12 pantiem bija prasība „sodīt” un „sadedzināt dzīvus” [сжигать в срубе] „atkritušos šķeltniecībā”. Tāds stāvoklis izraisīja masveida vecticībnieku bēgšanu uz Krievijas valsts nomalēm, uz vistālākajām un nomalākajām vietām – uz Ziemeļiem, Sibīriju, uz Donas apgabalu, kā arī uz ārzemēm, to skaitā – uz Turciju, Poliju, Zviedriju, Prūsiju.⁶

Lielu Latvijas teritorijas daļu, kas 17. gadsimta otrajā pusē atradās Žečpospolitas, Zviedrijas un Kurzemes hercogistes (kura atradās Žečpospolitas protektorātā) sastāvā, bija izpostījuši kari un mēra epidēmijas. Iznākumā šeit krasi samazinājās iedzīvotāju skaits, zeme bija aizlaista, atstāta novārtā un pārvērtās tukšā vietā. Šādos apstākļos zemes īpašnieki bija ieinteresēti iegūt savās muižās zemes apstrādātājus. Viens no pilnīgākajiem rakstu avotiem, kurā ir saglabājušās ziņas par vecticībnieku apmešanos Latvijas teritorijā 17. gadsimta vidū, ir tā saucamā Degutas hronika (atrodas 1842.–1851. gadā sastādītajā rokrakstu krājumā). Par tās autoru uzskata vecticībnieku Vasiliju Zolotovu (1786.–pēc 1856.). Hronikā par vecticībnieku pārcelšanās cēloni minētas reliģiskās vajāšanas. Šis dokuments vēsta, ka pirmās organizētās vecticībnieku grupas parādījās Kurzemes hercogistē 1659. gadā. 1660. gadā pie Dinaburgas (Daugavpils).⁶

Meklējot patvērumu krievu zemnieki nonāca Daugavpils un Rēzeknes apkaimē. Viņi apmetās mežos un pamestās teritorijās, bet vietējie muižnieki labprāt pieņēma vecticībniekus, jo pēc kara un mēra epidēmijas teritorijas bija pamestas un trūka darbaspēka. Jaunās apmetnes vecticībnieki veidoja noslēgti no pārējām apdzīvotām vietām un piekopa savrupu dzīves veidu. Laikā ap 1760. gadu Slutišku sādžu sāka veidot vecticībnieki.

19. gs. sākumā Latgalē tika veikta apzināta iedzīvotāju pārkrievošana. Tas skāra arī saimju veidošanos un sētu būvniecības principus, kuros valsts muižās tika norādīts būvēt krieviem raksturīgās sādžas un zemi dalīt atbilstoši sādžām raksturīgajiem principiem. 1830. gadā krievu valdība izdeva rīkojumu par Latgales sādžu izveidi pēc krievu sādžu parauga. Līdz ar rindu sādžām it īpaši Rēzeknes apriņķī, bija sastopamas arī izklaidētās sādžas – „solas”, kas kopējā raksturā maz atšķīrās no satuvināto sētu apbūves principa⁷. Vidzemē un Kurzemē dzimtlaužu brīvlaišana notika 19. gs. sākumā, bet Latgalē tikai 1861. gadā, kad dzimtbūšanas atcelšana notika visās Krievijas guberņās. 1861. gadā pēc brīvlaišanas Latgales zemniekiem piešķīra tiesības katrai dzimtai iegūt mājvietu un „šņores” – zemes gabalu, ko apstrādāt. Sādžām piegulošās lauksaimniecības zemes parasti bija sadalītas šaurās joslās „šņorēs”, kādas muižnieki līdz brīvlaišanai bija iznomājuši zemniekiem par naudu. Pārdalot zemes gabalus mantinieku starpā – „šņores” kļuva aizvien šaurākas⁷.

⁵ *Vecticības sākotne Latvijas teritorijā*. [tiešsaiste] Rīga: Interneta vietne „Latvijas krievi” [skatīts 2014. g. 9. maijā]. Pieejas veids: <http://www.russkije.lv/lv/pub/read/rizhskie-starover/starover3.html>

⁶ *Rīgas vecticībnieki*. [tiešsaiste] Rīga: Interneta vietne „Latvijas krievi” [skatīts 2014. g. 28. aprīlī]. Pieejas veids: <http://www.russkije.lv/lv/pub/read/rizhskie-starover/starover3.html>

⁷ **Kundziņš, Pauls.** *Latvju sēta*. Sundbiberga: AB Duvbo Tryckeri, 1974. 117. lpp.

ZIŅAS PAR VECTICĪBNIEKU SĒTAS BŪVVĒSTURI

1906. gada 9. novembrī Krievijas caristē tika publicēts galvenais agrārās reformas tiesību akts, kas paziņoja, ka katra mājstaimniecība, kam pieder piešķirta zeme uz Kopienas tiesību aktiem var jebkurā laikā pieprasīt nostiprināt pienākošos zemes daļu kā savu personīgo mantu no minētās zemes. Aizsākas pāreja no kopienu saimniekošanas uz viensētu saimniecībām, ar zemes pāreju saimnieku īpašumā. Saskaņā ar šo lēmumu 1909. gada 24. augustā Vitebskas guberņas, Daugavpils apgabala, Maļinovas pagasta, Židinas lauku kopienas, Slutišķu sādžas zemnieki, kopskaitā 24 mājstaimnieku no visām 27 mājstaimniecībām, savācoties pie lauku kopienas vecākā Ivana Petrova, nobalsoja “Par” par pāreju uz lauku māju valdījumu un piešķirto zemju sadalījuma plānu, ko sastādījis Vitebskas guberņas Zemes ierīcības komisijas vecākais mērnieks Svencickis.⁸

VF1. attēls. Slutišķu kalna ainava Latgalē 1930. gados.⁹

⁸ LVVA 1679. fonds, 170. apraksts, 4029. lieta, 13.lp.-14.lp.

⁹ *Latgale. Slutišķu kalna ainava*. [tiešsaiste] Zudusi Latvijā [skatīts 2014. g. 5. maijā]. Pieejas veids: <http://www.zudusilatvija.lv/objects/object/14723>

Slutišku sādžas zeme, 132,727 ha platībā, 1909. gadā tika sadalīta 27 viensētās. 26 viensētu kopīpašumā atstātas pļavas 2,74 ha platībā, nosakot katras viensētas iedalīto ideālo daļu. Visu viensētu īpašnieku kopīpašumā tika atstāta $\frac{1}{2}$ Daugavas upes un plostošanas josla, bez ideālo daļu noteikšanas katram zemes īpašniekam.¹⁰

Pamatojoties uz Latvijas Valsts vēstures arhīvā pieejamajiem materiāliem (Izvilks no Daugavpils apr. Naujenes pag. Slutišku s. sad. plāna uz viensētām gar Daugavas malu. Uzmērījis, sadalījis un plānu pēc ģenerālmērīšanas meridiāna 1909. g. sastādījis vec. mērn. Svencickis¹¹) tiek pieņemts, ka izpētes objekts „vecticībnieku sēta” ir viensēta ar apzīmējumu „Nr. 11.”. 1909. gadā Vitebskas guberņas, Daugavpils apriņķa, Slutišku ciema viensētu ar apzīmējumu “Nr. 11.” savā īpašumā saņēma Arefijs Jermolajevs, Ivana dēls. Viensētas platība pēc plāna bija 1.526 ha. Pēc Arefija Jermolajeva nāves 1919. gadā īpašums pienācās viņa sievai, Haritinijai Jermolajevai, un dēlam, Feopentam Jermolajevam, kas bija norādīti kā mantinieki viņam piederošai viensētai „Nr. 11.”, kā arī viensētai „Nr. 11a.”. Arefija sievai bija piešķirtas tiesības uz vienu septītdaļu zemes, bet dēlam pārējā daļa.¹²

1938. gada 2. februārī Zemes ierīcības departamenta vecākais mērnīks S. Sokolovs Protokolā Nr. 1., atsaucoties uz 1909. gada sādžas sadalīšanas lietu, min, ka “Pie sādžas sadalīšanas viensētās, sētas vietas ar ēkām un sakņu dārziem ir atstātas uz vietas, bet pārējā zeme iedalīta starpgabalos.”¹³ 1939. gada 29. jūlijā pie zemes ierīcības mērnīka H. Bīlfelda ieradās Naujenes pagasta, Slutišku sādžas viensētu „Nr. 11.” un „11a” līdzīpašniece Haritinija Jermolajeva. Liecinieku Donata Urbāna, Staņislava Urbāna un Mihaila Jermolajeva klātbūtnē viņa atteicās no tiesībām uz mantojumu pēc vīra Arefija nāves, it īpaši nekustamo īpašumu, par labu savam dēlam Feopentam Jermolajevam, kas paliek par zemju vienīgo īpašnieku.¹⁴

1939. gada 31. jūlijā Zemes ierīcības departamenta Mērniecības daļas mērnīks H. Bīlfelds lūdza Naujenes pagasta valdei dot nosaukumus Slutišku sādžas viensētām. Attiecīgi pēc klāt pievienotā saraksta Slutišku sādžas viensētai „Nr. 11.” tika piešķirts nosaukums “Otrini”.¹⁵

1979. gadā Slutišku vecticībnieku sādžas mājas apsekoja Latvijas Brīvības etnogrāfiskā muzeja speciālists Mārtiņš Kuplais. (VF2. - VF10 attēls).

¹⁰ LVVA 1679, fonds, 170. apraksts, 4027. lieta, 20. lp., 28.lp.

¹¹ LVVA 1679. fonds, 170. apraksts, 4030. lieta, 4. lp

¹² LVVA 1679, fonds, 170. apraksts, 4027. lieta, 23. lp., LVVA 1679, fonds, 170. apraksts, 4029. lieta, 13. – 14. lp.

¹³ LVVA 1679. fonds, 170. apraksts, 4027. lieta, 20.lp.

¹⁴ LVVA 1679, fonds, 170. apraksts, 4027. lieta, 56. lp.

¹⁵ LVVA 1679, fonds, 170. apraksts, 4027. lieta, 89. lp., 90.lp.

Naujenes novadpētniecības muzeja „Slutišku sādža” ekspozīcijas ēkas Nr. 1. „lauku sēta” un ēkas Nr. 2. „saimniecības ēka” vēsturiskā izpēte, arhitektoniski-mākslinieciskā izpēte un fotofiksācija „Vecticībnieku sēta” Slutiški, Naujenes pagasts, Daugavpils novads, LV-5462

VF2. attēls. Slutišku sādžas viensētas Nr. 11. dzīvojamā ēka 1972. gada jūlijā.¹⁶

VF3. attēls. Slutišku sādžas viensētas Nr. 11. dzīvojamā ēka un saimniecības ēka 1972. gada jūlijā. Skats no rietumiem.¹⁷

¹⁶ BDM ZM 15. 3. mape Inv. Nr. 4762.

¹⁷ BDM ZM 15. 3. mape Inv. Nr. 4762.

Naujenes novadpētniecības muzeja „Slutišku sādža” ekspozīcijas ēkas Nr. 1. „lauku sēta” un ēkas Nr. 2. „saimniecības ēka” vēsturiskā izpēte, arhitektoniski-mākslinieciskā izpēte un fotofiksācija „Vecticībnieku sēta” Slutiški, Naujenes pagasts, Daugavpils novads, LV-5462

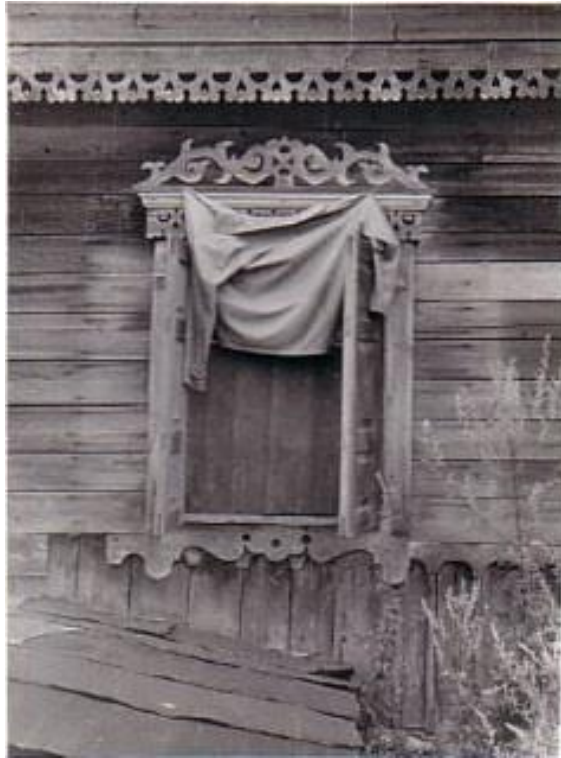
VF4. attēls. Slutišku sādžas viensētas Nr. 11. dzīvojamā ēka, „dīndōrzs” un vārti 1972. gada jūlijā. Skats no rietumiem.¹⁸

VF5. attēls. Slutišku sādžas viensētas Nr. 11. saimniecības ēka, dzīvojamās mājas paksis, tualete un vārti 1972. gada jūlijā. Skats no rietumiem.¹⁹

¹⁸ BDM ZM 15. 3. maģe Inv. Nr. 4759.

Naujenes novadpētniecības muzeja „Slutišku sādža” ekspozīcijas ēkas Nr. 1. „lauku sēta” un ēkas Nr. 2. „saimniecības ēka” vēsturiskā izpēte, arhitektoniski-mākslinieciskā izpēte un fotofiksācija „Vecticībnieku sēta” Slutiški, Naujenes pagasts, Daugavpils novads, LV-5462

VF6. attēls. Slutišku sādžas viensētas Nr. 11. dzīvojamā ēkas logs austrumu fasādē 1972. gada jūlijā.²⁰

VF7. attēls. Slutišku sādžas viensētas Nr. 11. dzīvojamā ēkas logs austrumu fasādē 1972. gada jūlijā.²¹

¹⁹ BDM ZM 15. 3. mape Inv. Nr. 4741.

²⁰ BDM ZM 15. 3. mape Inv. Nr. 4741.

Naujenes novadpētniecības muzeja „Slutišku sādža” ekspozīcijas ēkas Nr. 1. „lauku sēta” un ēkas Nr. 2. „saimniecības ēka” vēsturiskā izpēte, arhitektoniski-mākslinieciskā izpēte un fotofiksācija „Vecticībnieku sēta” Slutiški, Naujenes pagasts, Daugavpils novads, LV-5462

VF8. attēls. Slutišku sādžas viensētas Nr. 11. dzīvojamā ēkas loga sandriks 1972. gada jūlijā.²²

VF9. attēls. Slutišku sādžas viensētas Nr. 11. dzīvojamās ēkas loga slēgī 1972. gada jūlijā.²³

²¹ BDM ZM 15. 3. mape Inv. Nr. 4741.

²² BDM ZM 15. 3. mape Inv. Nr. 4741.

²³ BDM ZM 15. 3. mape Inv. Nr. 4741.

Naujenes novadpētniecības muzeja „Slutišku sādža” ekspozīcijas ēkas Nr. 1. „lauku sēta” un ēkas Nr. 2. „saimniecības ēka” vēsturiskā izpēte, arhitektoniski-mākslinieciskā izpēte un fotofiksācija „Vecticībnieku sēta” Slutiški, Naujenes pagasts, Daugavpils novads, LV-5462

VF10. attēls. Slutišku sādžas viensētas Nr. 11. dzīvojamās ēkas austrumu zelmaņa logs 1972. gada jūlijā.²⁴

1987. gadā Slutišku vecticībnieku sādžas mājas apsekoja Valsts kultūras pieminekļu inspekcijas speciāliste M. Matuzāne. (**VF11. - VF15 attēls**).

VF11. attēls. Slutišku sādžas viensētas Nr. 11. dzīvojamā ēka 1987. gadā. Skats no dienvidaustrumiem.²⁵

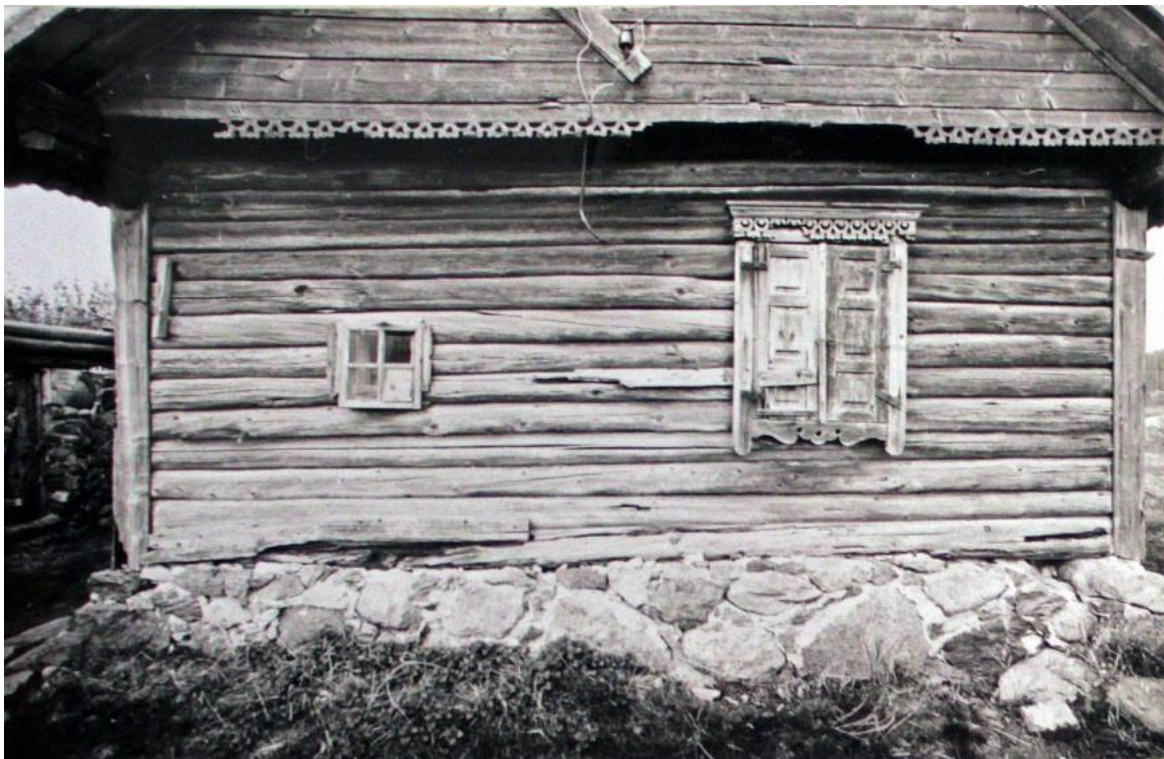
²⁴ BDM ZM 15. 3. mape Inv. Nr. 4739.

²⁵ VKPAI PDC Inv. Nr. 8480-2 III, 1. lp.

Naujenes novadpētniecības muzeja „Slutišku sādža” ekspozīcijas ēkas Nr. 1. „lauku sēta” un ēkas Nr. 2. „saimniecības ēka” vēsturiskā izpēte, arhitektoniski-mākslinieciskā izpēte un fotofiksācija „Vecticībnieku sēta” Slutiški, Naujenes pagasts, Daugavpils novads, LV-5462

VF12. attēls. Slutišku sādžas viensētas Nr. 11. dzīvojamā ēka. 1987. gadā. Skats no ziemeļrietumiem. Attēlā redzams arī saimniecības ēkas mūru stūris un pussagruvušas guļbaļķu konstrukcijas.²⁶

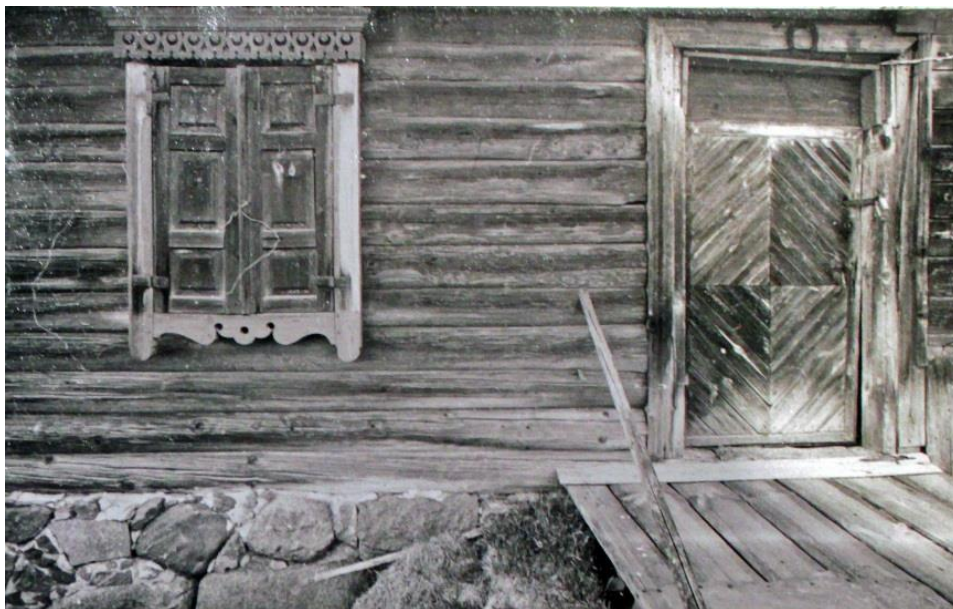

VF13. attēls. Slutišku sādžas viensētas Nr. 11. dzīvojamā ēkas cirtņa rietumu fasāde 1987. gadā.²⁷

²⁶ VKPAI PDC Inv. Nr. 8480-2 III, 1. lp.

²⁷ VKPAI PDC Inv. Nr. 8480-2 III, 1. lp.

Naujenes novadpētniecības muzeja „Slutišku sādža” ekspozīcijas ēkas Nr. 1. „lauku sēta” un ēkas Nr. 2. „saimniecības ēka” vēsturiskā izpēte, arhitektoniski-mākslinieciskā izpēte un fotofiksācija „Vecticībnieku sēta” Slutiški, Naujenes pagasts, Daugavpils novads, LV-5462

VF14. attēls. Slutišku sādžas viensētas Nr. 11. dzīvojamās ēkas dienvidu fasādes ārdurvis, logs un lievenis 1987. gadā.²⁸

1996. gada augustā Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas darbiniece M. Matuzāne Slutišku sādžas apskates laikā, konstatēja, ka konkrētā viensēta ir neapdzīvota, ēkas saimnieki mitinās citur. Ēkai blakus esošā saimniecības ēka zudusi, saglabājusies tikai pamatu daļa.²⁹ 1997. gadā zeme ar esošajām ēkām nonāk Naujenes pagasta īpašumā.³⁰

VF15. attēls. Slutišku sādžas viensētas Nr. 11. dzīvojamās ēkas rietumu fasādes logs 1996. gadā.³¹

²⁸ VKPAI PDC Inv. Nr. 8480-2 III, 1. lp.)

²⁹ VKPAI PDC Inv. Nr. 50530-12 II, Zemnieku sēta Nr. 3., 7. lp.

³⁰ VKPAI PDC Inv. Nr. 50530-12 II, 5. lp.

³¹ VKPAI PDC Inv. Nr. 50530-12 II, 7. lp.

ĒKU TELPISKĀ STRUKTŪRA UN KONSTRUKCIJA

Vecticībnieku māja celta samērā vienkārši. Vecticībnieku sētu veido dzīvojamā māja un saimniecības ēka. Šobrīd sādžas vēsturiskā struktūra ir zudusi un grūti nolasāma, jo laikā pirms HES izbūves 1980-to gadu vidū, vairākas mājas tika demontētas un pārvestas uz citām vietām. Šobrīd Slutišku sādžā sētas izvietotas pēc izklaidētās sādžas principa. Atsevišķas sētas izvietotas izklaidus un savstarpēji tās nav saistītas.

Sādžu raksturo nelielas sētas ar šauriem apbūves gabaliem. Māja un saimniecības ēka celta ar galu pret ielu. Abu ēku starpā pret ielu bija augsts žogs ar vārtiem. Tradicionāli vecticībnieku sētās bija dzīvojamā māja, kurai vienā pusē atradās saimniecības pagalms ar saimniecības ēku, kurā bija kūts un šķūnis, bet otrā dzīvojamās mājas pusē bija skaistais pagalms ar klēti. Šlutišku sādžas vecticībnieku sētā ir tikai dzīvojamā māja, saimniecības pagalms un saimniecības ēka, bet otru dzīvojamajai mājai ir zālājs, kur pēc Naujenes novadpētniecības muzeja darbinieku nostāsta kādreiz bijis augļu koku dārzs. Parasti vecticībnieku sādžās uz pagalmiem tika izveidoti gājēju vārti un platāki vārti pajūgiem. Vārtus nosedza ar nelielu divslīpu jumtu.

Dzīvojamā māja saglabājusies (16. - 22 attēls), bet no saimniecības ēkas saglabājušies akmens pamati, kūts akmens mūra sienas un kūts akmens grīda. Dzīvojamā māja ar tai tuvu paralēli novietotu saimniecības ēku (kūti un šķūni) veido saimniecības pagalmu – laidaru, jeb „dīndōrzu”. Mājas un saimniecības ēkas jumtu pārkāres nesaskārās, kā tas mēdza būt citās sētās. Žogs un vārti zuduši pilnībā.

16. attēls. Vecticībnieku sētas dzīvojamās mājas fasāde pret dienvidiem.

Naujenes novadpētniecības muzeja „Slutišku sādža” ekspozīcijas ēkas Nr. 1. „lauku sēta” un ēkas Nr. 2. „saimniecības ēka” vēsturiskā izpēte, arhitektoniski-mākslinieciskā izpēte un fotofiksācija „Vecticībnieku sēta” Slutiški, Naujenes pagasts, Daugavpils novads, LV-5462

17. attēls. Vecticībnieku sētas dzīvojamās mājas fasāde pret dienvid-rietumiem.

18. attēls. Vecticībnieku sētas dzīvojamās mājas fasāde pret austrumiem ar noeju uz pagrabu.

Naujenes novadpētniecības muzeja „Slutišku sādža” ekspozīcijas ēkas Nr. 1. „lauku sēta” un ēkas Nr. 2. „saimniecības ēka” vēsturiskā izpēte, arhitektoniski-mākslinieciskā izpēte un fotofiksācija „Vecticībnieku sēta” Slutiški, Naujenes pagasts, Daugavpils novads, LV-5462

19. attēls. Vecticībnieku sētas dzīvojamās mājas fasāde pret ziemeļ-austrumiem. Redzams arī saimniecības ēkas mūru fragments.

20. attēls. Vecticībnieku sētas dzīvojamās mājas fasāde pret ziemeļiem. Redzams arī saimniecības ēkas mūru fragments.

Naujenes novadpētniecības muzeja „Slutišku sādža” ekspozīcijas ēkas Nr. 1. „lauku sēta” un ēkas Nr. 2. „saimniecības ēka” vēsturiskā izpēte, arhitektoniski-mākslinieciskā izpēte un fotofiksācija „Vecticībnieku sēta” Slutiški, Naujenes pagasts, Daugavpils novads, LV-5462

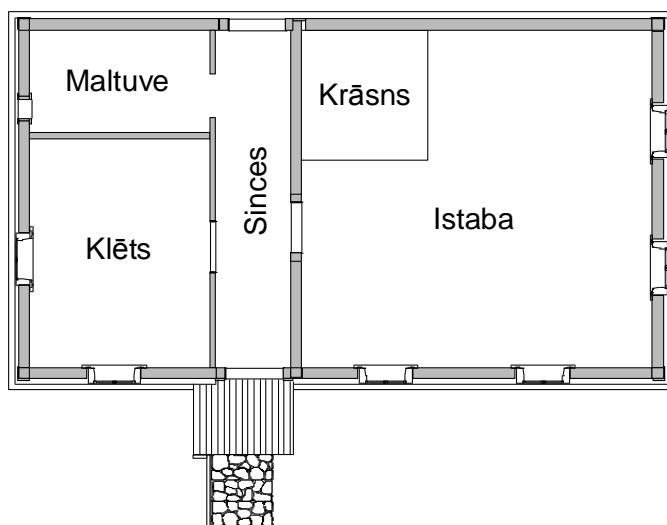
21. attēls. Vecticībnieku sētas dzīvojamās mājas fasāde pret ziemeļ-rietumiem.

22. attēls. Vecticībnieku sētas dzīvojamās mājas fasāde pret rietumiem. Redzams arī saimniecības ēkas mūru fragments.

DZĪVOJAMĀ MĀJAS TEPLU PLĀNOJUMS

Vecticībnieku sētai ir Latgales krievu saimniecību apbūvei raksturīgs nelielas sētas plānojums. Dzīvojamā māja sākotnēji bijusi vientelpas guļbaļķu dūmenīca ar krāsni (**1. zīmējums**). Telpā bijusi cepla veidā mūrēta krāsns, kas izmantota gan telpas apkurei, gan ēdiena pagatavošanai. Kā atsevišķs cirtnis vēlāk pie istabas piebūvēts caurstaigājams vējtveris – sences un aukstais gals, kas sadalīts divās telpās – maltuve un klēts. Virs dzīvojamām telpām ir jumta telpa – bēniņi, uz kuru var nokļūt pa pieslienamām trepēm caur sincēm. Daļai sences nav griesti.

1. zīmējums. Vecticībnieku sētas dzīvojamās mājas shēma.

Dzīvojamā mājā ir šauras **sinces**. Sincēm ir dēļu grīda. Sienu starp sincēm un istabu veido istabas cirtņa guļbaļķu siena. Sienu starp sincēm un klēti veido guļbaļķu siena. Sienu starp sincēm un maltuvi veido horizontāli liktiem dēļiem konstrukcija (**23. attēls**).

23. attēls. Skats uz sincēm no galvenās ieejas.

Istabā pa kreisi no durvīm (30. **attēls**) atrodas krāsns. Blakus krāsnij novietotas gultas. Gultai blakus ir bērna gultiņa (25. **attēls**) un kārtī iekārts zīdaiņa šūpulītis (26. **attēls**). Pa diagonāli pāri telpai pretējā pusē no krāsns atrodas goda stūris jeb greznais stūris ar božņicu (27. **attēls**). Pa labi no istabas ieejas pie griestiem ir piekarināts vecticībniekiem raksturīgs māla roku mazgājamais trauks (28. **attēls**) ar koka bļodu uz soliņa un dvielis. Blakus roku mazgājamam traukam ir skapis, galds un soli – sievas stūris (29. **attēls**). Tieši pretī durvīm novietots skapis (23. **attēls**). Istabā šobrīd iekārtota vecticībnieku mājas iekārtojuma atbilstoša ekspozīcija.

Istabas grīda ir ieklāta 21. gs. sākumā. Iespējams tā ir ieklāta virs sākotnējās dēļu grīdas. Parasti 20. gs. sākumā aizstājot māla klona grīdu ar dēļu grīdām, krāsns priekšā izveidoja ar akmeņiem izklātu laukumu vai māla klonu, taču vecticībnieku dzīvojamā mājā, māla klons krāsns priekšā nav saglabāts.

Dēļu grīda cieši pieguļ krāsnij. Istabas griestus veido uz siju plauktiem balstīts gludu dēļu klājs. Dēļi nav piestiprināti. Istabas sienas veido gludi aptēsti guļbaļķi. Vairākās vietās guļbaļķi ir protezēti vai nomainīti pilnā sienas garumā. Atsevišķi posmi ir trupes un ķirmju bojāti.

24. **attēls**. Istabas kopskats.

Naujenes novadpētniecības muzeja „Slutišku sādža” ekspozīcijas ēkas Nr. 1. „lauku sēta” un ēkas Nr. 2. „saimniecības ēka” vēsturiskā izpēte, arhitektoniski-mākslinieciskā izpēte un fotofiksācija „Vecticībnieku sēta” Slutišķi, Naujenes pagasts, Daugavpils novads, LV-5462

25. attēls. Bērna gultiņa blakus krāsnij.

26. attēls. Gulta un kārtī iekārts zīdaiņa šūpulītis.

27. attēls. Goda stūris jeb greznais stūris ar božņicu.

28. attēls. Roku mazgājama trauks pie sievas kakta pa labi no ieejas durvīm.

29. attēls. Sievas stūris.

30. attēls. Skats uz istabas durvīm.

KRĀSNS

Istabā pa kreisi no ieejas durvīm atrodas mūrēta krāsns. Vecticībnieku mājas krāsns būtiski atšķiras no Kurzemes, Vidzemes un Zemgales lauku sētās ierastajām krāsnīm. Vecticībnieku mājā ir ziemeļaustrumu Eiropā izplatīts krāsns veids, ko Latvijā sauca par „krievu (t.i. bezvilkmes) krāsni” (**D32., D33. attēls**), taču tam, iespējams, 20. gs. sākumā ir uzmūrēts skurstenis (**D31. attēls**). Krāsns pamats un mute ir novietota ~77cm virs grīdas, lai tajā būtu ērti gatavot ēdienu. Krāsns apjoms mūrēts uz apaļkoku platformas, kas balstīta uz laukakmens pamatos nobalstītas apaļkoku sijām (**D34., D35. attēls**). Krāsnij blakus ir mūrēts sols, kuru izmantoja gulēšanai. Tukšajā pakrāsnē augstajā gada laikā nereti turēja vistas. Krāsnij ir mūrēts ķieģeļu dūmenis.³²

D31. attēls. Skurstenis virs jumta seguma.

³² **Kundziņš, Pauls.** *Latvju sēta*. Sundbiberga: AB Duvbo Tryckeri, 1974. 200. lpp.

Naujenes novadpētniecības muzeja „Slutišku sādža” ekspozīcijas ēkas Nr. 1. „lauku sēta” un ēkas Nr. 2. „saimniecības ēka” vēsturiskā izpēte, arhitektoniski-mākslinieciskā izpēte un fotofiksācija „Vecticībnieku sēta” Slutiški, Naujenes pagasts, Daugavpils novads, LV-5462

D32. attēls. Krievu krāsns skatā pret krāsns muti.

D33. attēls. Krievu krāsns skatā pret guļamo plauktu.

Naujenes novadpētniecības muzeja „Slutišku sādža” ekspozīcijas ēkas Nr. 1. „lauku sēta” un ēkas Nr. 2. „saimniecības ēka” vēsturiskā izpēte, arhitektoniski-mākslinieciskā izpēte un fotofiksācija „Vecticībnieku sēta” Slutiški, Naujenes pagasts, Daugavpils novads, LV-5462

D34. attēls. Pakrāsne.

D35. attēls. Pakrāsne.

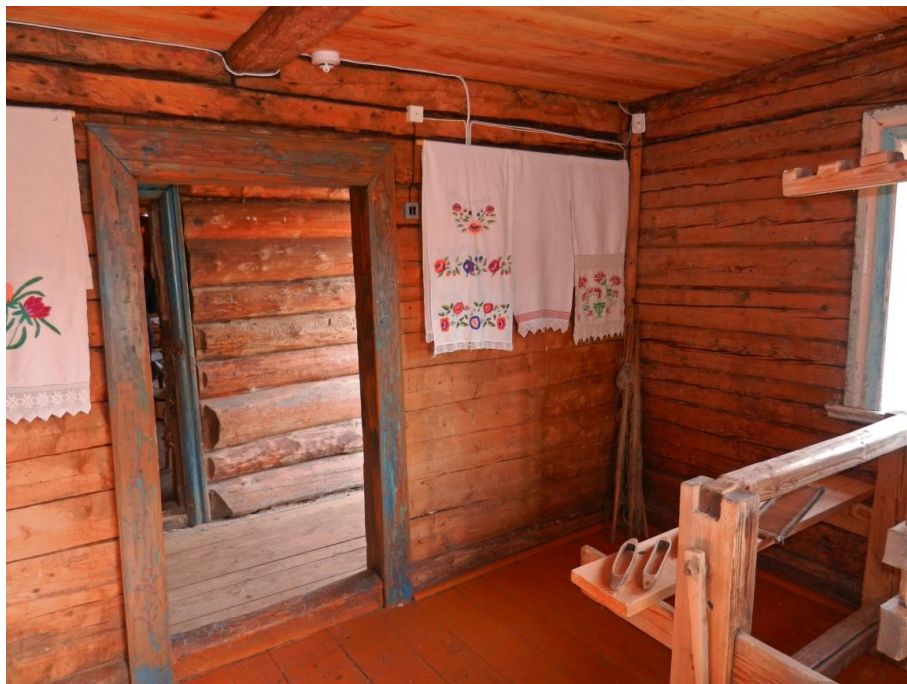
No sincēm pa kreisi pirmās durvis ved uz **klēti**. Klētī novietotas stelles, vērļamais ratiņš, tītavas, skapis un dažas sīkas mēbeles (36. - 38. attēls). Klēts grīda ir ieklāta 21. gs. sākumā. Grīdas dēļi ir krāsoti. Klēts griestus veido uz siju plauktiem balstīts gludu dēļu klājs. Dēļi nav piestiprināti. Klēts ārsienas veido gludi aptēsti guļbaļķi. Guļbaļķu siena starp klēti un sincēm no klēts puses ir apšūta ar horizontāli liktiem dēļiem. Starpsiena starp klēti un maltuvi apšūta ar horizontāli liktiem dēļiem. Klēts griestus veido uz siju plauktiem balstīts gludu dēļu klājs. Dēļi nav piestiprināti.

36. attēls. Klēts. Skats pret dienvidu un rietumu fasādes logiem.

37. attēls. Klēts.

38. attēls. Klēts. Skats pret durvīm.

No sincēm pa kreisi otrā aila ved uz **maltuvi**. Maltuvē ir novietoti vairāki rokas instrumenti (39. attēls). Maltuves grīdas dēļi ir salikti uz lāgām. Tie ir tikai daļēji piestiprināti pie lāgām. Maltuves griestus veido uz siju plauktiem balstīts gludu dēļu klājs. Maltuves ārsienas veido gludi aptēsti guļbaļķi, bet starpsienas pret sincēm un klēti veido ar horizontāli liktiem dēļiem apšūta konstrukcija.

39. attēls. Maltuve.

BĒNIŅI

Dzīvojamās mājas bēniņus veido viena telpa. Uz bēniņiem var uzkāpt pa trepēm caur atvērumu sinces griestos. (40. - 43. attēls). Telpu pārsegumu/bēniņu grīdu veido ēkas garenvirzienā kārtotas sijas. Uz siju plauktiem novietoti telpu griestu dēļi. Dēļi nav stiprināti. Virs dēļiem ieklāt stikla vate.

40. attēls. Atvērums sinces griestos.

41. attēls. Bēniņi virs istabas.

Naujenes novadpētniecības muzeja „Slutišku sādža” ekspozīcijas ēkas Nr. 1. „lauku sēta” un ēkas Nr. 2. „saimniecības ēka” vēsturiskā izpēte, arhitektoniski-mākslinieciskā izpēte un fotofiksācija „Vecticībnieku sēta” Slutiški, Naujenes pagasts, Daugavpils novads, LV-5462

42. attēls. Bēniņi virs istabas. Virs krāsns zonas.

43. attēls. Bēniņi virs klēts un maltuves.

DZĪVOJAMĀ MĀJAS KONSTRUKCIJAS

PAMATI

Dzīvojamās mājas pamatus veido smilts - kaļķu javā mūrēts veselu un plēstu laukakmeņu akmeņu mūris. Mājas galvenās ieejas priekšā ir no laukakmeņiem un plēstiem akmeņiem mūrēts lievenis ar trīs pakāpieniem. Virs plēsto akmeņu lieveņa ir koka dēļu grīda ar koka margu (**D44. attēls**). Akmens pamatu šuvju aizpildījums ir sairis. Liela daļa šuvju pildījuma ir pilnībā zudusi. Mājas pamatiem nav izvēlušies lieli laukakmeņi, nav sēšanās plaisu, taču daļa šuvju aizpildījumam lietoto maza izmēra laukakmeņi un laukakmens lauskas ir izbirušas. Mājas pamatu sēšanās nav novērota.

Zem dzīvojamās mājas istabas ir akmens mūru pagrabs ar ieeju no ārpuses (**45. attēls**). Līdz pagraba grīdas līmenim var nokāpt pa akmens mūra pakāpieniem. Daļa pagraba noejas laukakmens mūra sienu ir mūrētas vienlaicīgi ar pagraba sienām, bet pagraba noejas virsbūve, daļa pakāpienu un sāna atbalsta sienu gali ir 20. gs. beigu uzslāņojums (**D46. attēls**). Pagraba noejas pārsegums ir remontēts, izveidojot betona pārseguma plātni, kas balstīta uz laukakmens mūra sienām. Pārseguma kritums veidots virzienā pret mājas cirtni. Šis konstruktīvais mezgls būtiski bojā cirtņa pirmo divu vainagu balķus (**D47., D48. attēls**), jo izveidotā jumta krituma dēļ nokrišņi no pagraba noejas jumta tiek novadīti tieši pie mājas guļbaļķiem. Ieeja pagrabā veidota caur ailu pagraba austrumu sienā. Blakus ailai laukakmens mūrī, ir izveidota sarkanu ķieģeļu pārsedze (**D49. attēls**). Pagraba pārsegums veidots no laukakmeņiem. Par veidņiem izmantoti ar audumu izklāti apaļkoki (**50., 51. attēls**). Pagraba sienā pret dienvidiem redzama pagraba ventilācijas aila, kuras pārsedzi veido 10 ķīļa formas sarkani māla ķieģeļi (**D52. attēls**). Ventilācijas aila ir aizmūrēta no pagraba telpas puses (**D53. attēls**). Pagraba telpa neventilējas un telpā uzkrājas kondensāts.

D44. attēls. Lievenis dzīvojamās mājas galvenās ieejas priekšā.

Naujenes novadpētniecības muzeja „Slutišku sādža” ekspozīcijas ēkas Nr. 1. „lauku sēta” un ēkas Nr. 2. „saimniecības ēka” vēsturiskā izpēte, arhitektoniski-mākslinieciskā izpēte un fotofiksācija „Vecticībnieku sēta” Slutiški, Naujenes pagasts, Daugavpils novads, LV-5462

45. attēls. Segta noēja uz pagrabu ēkas austrumu fasādē.

D46. attēls. Pagraba noejas pārsegums.

D47. attēls. Pagraba noejas pārseguma pieslēguma mezgls gulbūvei.

D48. attēls. Pagraba noejas pārseguma pieslēguma mezgls gulbūvei.

Naujenes novadpētniecības muzeja „Slutišku sādža” ekspozīcijas ēkas Nr. 1. „lauku sēta” un ēkas Nr. 2. „saimniecības ēka” vēsturiskā izpēte, arhitektoniski-mākslinieciskā izpēte un fotofiksācija „Vecticībnieku sēta” Slutiški, Naujenes pagasts, Daugavpils novads, LV-5462

D49. attēls. Pagraba durvju ailes pārsedze.

50. attēls. Pagrabs.

51. attēls. Pagraba velvies griesti ar maisa audumu izklāto apaļkoku veidņu nospiedumiem.

D52. attēls. Pagraba ventilācijas aila skatā no fasādes.

D53. attēls. Aizmūrēta pagraba ventilācijas aila skatā no telpas.

GUĻBŪVE

Istabas cirtņa pirmā vainaga sānsienas balķi likti uz ziemeļu un dienvidu fasādes pamatiem (**D54. attēls**). Pirmā vainaga gala sienu balķi orientēti pret austrumiem un rietumiem. Mājas istabai ir 12 vainagu augsts, bet aukstajam galam 14 vainagu augsts, kaķēts un sūnām blīvēts apaļu priedes vai egles balķu cirtnis ar gludiem jeb krievu pakšiem (**D55. attēls**). Pakšu gali nosegti ar vertikāli liktiem dēļiem (**D56. attēls**). Balķi telpas pusē ir aptēsti.

Sinces un aukstais gals būvēta kā atsevišķs cirtnis, kas sastāv no divām sānsienām, vienas pilnas gala sienas un daļējas gala sienas sinces pusē. Iespējams tas ir būvēts vēlāk par istabu. Starpsienas starp maltuvi, klēti un sincēm veidotas stāvbūves konstrukcijās. Starpsienām ir statņi ar horizontālu dēļu apšuvumu.

Cirtņu divu augšējo vainagu sānsienu balķi, jeb balstekļi ir izlaisti ~55cm garumā pāri cirtņa malai. Augšējais balķis izmantots kā nospārnīca, jeb spārturis. Augšējā balķī izcirstas ligzdas un tajās iekabinātas spāres. Lai jumta sānspiede neizspiestu guļbalķu augšējos vainagus, liekot guļbalķu mājai saslietas spāres, tradicionāli starp diviem augšējiem guļbalķu vainagiem iecirta pārseguma sijas, kas saistīja sānsienu augšējos vainagus un noturēja tos pret jumta radītās sānspiedes ietekmi. Vecticībnieku mājai pārseguma sijas ir novietotas paralēli sānsienām. Ir konstatētas augšējo vainagu izstumšanas pazīmes abu sānsienu vietās, kur istabas cirtņim piebūvētas sinces (**D60. attēls**). Istabas cirtņa augšējam vainagam ir metāla savilces ar kvadrāta formas uzgriežņiem (**D57. attēls**), kas iestrādātas, lai savilktu kopā sānsienas. Nav konstatēta savilču stiprinājuma līnija. Austrumu fasādes gala sienu trīs augšējie vainagi daļēji aizstāti ar dēļiem.

Pakšu augšējiem balķiem, jeb balstekļiem, ko veido izvirzītie pakšu gali aukstā gala cirtņim ir aptēsti vaigi (**D58. attēls**). Balstekļiem ir taisnstūra formas pieres (**D59. attēls**). Istabas cirtņim augšējo vainagu balķi ir mainīti un balstekļi veidoti pavisam bez aptēstiem vaigiem.

Dažu istabas cirtņa austrumu fasādes vainagu balķi ir pagarināti. Pagarinājuma stikējums ir vienkārši veidots. Atsevišķi balķi ir protezēti (aukstā gala cirtņim ēkas ZR stūrī (**D61. attēls**), zem istabas cirtņa loga dienvidu un austrumu fasādē (**D62. - D65. attēls**), zem griestiem istabas cirtņa austrumu pusē (**D66. attēls**)). vai nomainīti visā to garumā (istabas cirtņa A sienas augšējo vainagu balķi (**D112. attēls**)). Protezēšanai izmantotie balķi telpas pusē nav aptēsti.

Būvniecībā lietots cirvis un zāģis. Tas, ka būvniecības darbos lietots zāģis apliecina aptuveno būves celtniecības laiku – ne agrāk par 19.gs otro pusi, laiks, kad rūpnīcās sāka gatavot šķērszāģus (divrožus) un tie strauji izplatījās arī zemnieku sētās un tika lietoti būvdarbos.³³

³³ **Kundziņš, Pauls.** *Latvju sēta*. Sundbiberga: AB Duvbo Tryckeri, 1974. 274. lpp.

Naujenes novadpētniecības muzeja „Slutišku sādža” ekspozīcijas ēkas Nr. 1. „lauku sēta” un ēkas Nr. 2. „saimniecības ēka” vēsturiskā izpēte, arhitektoniski-mākslinieciskā izpēte un fotofiksācija „Vecticībnieku sēta” Slutiški, Naujenes pagasts, Daugavpils novads, LV-5462

D54. attēls. Istabas cirtņa pirmā vainaga paksis.

D55. attēls. Ar dēļiem apšūts gludaiss jeb krievu paksis.

D56. attēls. Apšūtais istabas cirtņa paksis ar balstekli.

Naujenes novadpētniecības muzeja „Slutišku sādža” ekspozīcijas ēkas Nr. 1. „lauku sēta” un ēkas Nr. 2. „saimniecības ēka” vēsturiskā izpēte, arhitektoniski-mākslinieciskā izpēte un fotofiksācija „Vecticībnieku sēta” Slutiški, Naujenes pagasts, Daugavpils novads, LV-5462

D57. attēls. Metāla savilce istabas cirtņa augšējā vainagā.

D58. attēls. Aukstā gala cirtņa pakša balstekļi.

Naujenes novadpētniecības muzeja „Slutišku sādža” ekspozīcijas ēkas Nr. 1. „lauku sēta” un ēkas Nr. 2. „saimniecības ēka” vēsturiskā izpēte, arhitektoniski-mākslinieciskā izpēte un fotofiksācija „Vecticībnieku sēta” Slutiški, Naujenes pagasts, Daugavpils novads, LV-5462

D59. attēls. Aukstā gala cirtņa balstekļa piere.

D60. attēls. Istabas cirtņa un aukstā gala cirtņa savienojums.

D61. attēls. Aukstā gala cirtņa ziemeļu fasāde ar četru apakšējo balķu protezējumiem.

Naujenes novadpētniecības muzeja „Slutišku sādža” ekspozīcijas ēkas Nr. 1. „lauku sēta” un ēkas Nr. 2. „saimniecības ēka” vēsturiskā izpēte, arhitektoniski-mākslinieciskā izpēte un fotofiksācija „Vecticībnieku sēta” Slutiški, Naujenes pagasts, Daugavpils novads, LV-5462

D62. attēls. Istabas cirtņa dienvidu fasādes baļķu protezējumi zem loga zonā. Zem loga kreisā pusē baļķu protēze stiprināta ar metāla skava.

D63. attēls. Istabas cirtņa dienvidu fasādes baļķu protezējumi zem loga zonā. Zem loga labajā pusē.

D64. attēls. Istabas cirtņa austrumu fasādes baļķu protezējumi zem loga zonā un istabas stūrī telpas labajā stūrī.

Naujenes novadpētniecības muzeja „Slutišku sādža” ekspozīcijas ēkas Nr. 1. „lauku sēta” un ēkas Nr. 2. „saimniecības ēka” vēsturiskā izpēte, arhitektoniski-mākslinieciskā izpēte un fotofiksācija „Vecticībnieku sēta” Slutiški, Naujenes pagasts, Daugavpils novads, LV-5462

D65. attēls. Istabas cirtņa austrumu fasādes balķu protezējumi zem loga zonā un istabas stūrī telpas kreisajā stūrī.

D66. attēls. Istabas cirtņa austrumu fasādes balķu protezējumi istabas kreisajā stūrī pie griestiem. Balķi daļēji apšūti ar dēļiem.

JUMTS

Mājai ir divslīpu jumts. Divslīpu konstrukcijas jumts ir raksturīgs Latgales sādžu apbūvei un sastopams šī reģiona būvēm arī tāpēc, ka Slutišku apkārtnē bija daudz mežu un plašas iespējas veidot ar skaidām ieklātus jumtus. Mājas būvniecības laikā galvenais jumta ieseguma materiāls bija skaidas un divslīpu jumts ir pateicīgāks ieklāšanai ar skaidām. Pieaugot Latgales iedzīvotāju skaitam, meži tika pārvērsti aramzemēs un ļoti bieži divslīpu jumtus sāka ieklāt ar salmiem vai citiem stiebraugiem, saglabājot sākotnējo divslīpu jumtu nesošo konstrukciju. Skaidas plēsa 2,5cm biezas no apmēram 1,8 m garas bezzaru priedes bluķa. Labu skaidu izgatavošanai bija nepieciešami ļoti labi un vērtīgi kokmateriāli, tādēļ bieži mežu īpašnieki un uzraudzības iestādes centās aizliegt skaidu jumtu būvēšanu.³⁴

Mājas jumta nesošo konstrukciju veido 8 kāršu (spāru) pāri (67. attēls), kas balstīti cirtņa augšējā balķī izcirstās ligzdās. Virs apaļkoka spārēm ir skaldņu latojums. Jumts ieklāts ar koka skaidām. Jumta latojums un segums ir būvēts 21.gs. sākumā. Sākotnēji jumts, iespējams, bijis ieklāts ar rudzu salmu vai citu stiebraugu kūļiem. Jumta malējiem spāru pāriem piestiprinātas atsaites. Dienvidu puses spāru gali nozāģēti. Spārēm klāt stīķēti spāru gali (D68.,D69. attēls). Vizuāli apsekojot var secināt, ka, iespējams, spāru augšgaliem korē ir sastiprināti vienai spārei „tēviņam” izveidojot „mēli”, bet otrai – „mātītei” izveidojot „ausi”. Abas spāres satapotas un nolīdzinātas.

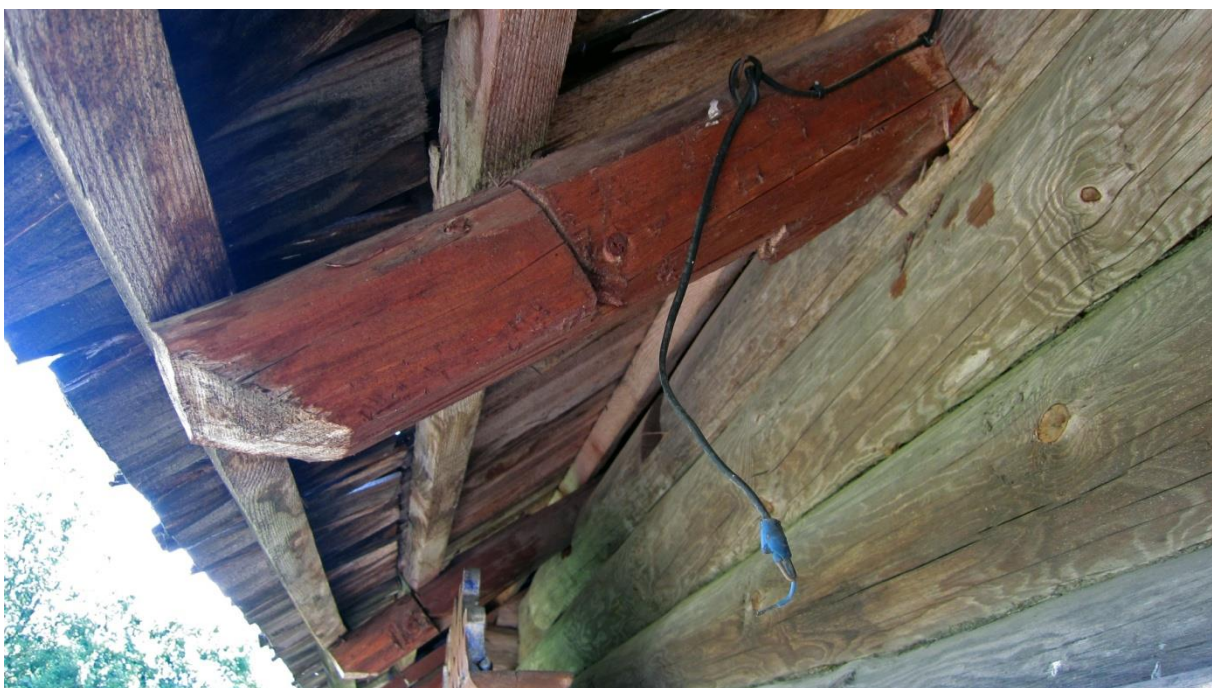
67. attēls. Jumta nesošā konstrukcija.

³⁴ Kundziņš, Pauls. *Latvju sēta*. Sundbiberga: AB Duvbo Tryckeri, 1974. 280. lpp.

Naujenes novadpētniecības muzeja „Slutišku sādža” ekspozīcijas ēkas Nr. 1. „lauku sēta” un ēkas Nr. 2. „saimniecības ēka” vēsturiskā izpēte, arhitektoniski-mākslinieciskā izpēte un fotofiksācija „Vecticībnieku sēta” Slutiški, Naujenes pagasts, Daugavpils novads, LV-5462

D68. attēls. Spāru gali dienvīdu fasādē.

D69. attēls. Spāru gali dienvīdu fasādē.

DIENVIDU FASĀDES ĀRDURVIS ĀD-1.

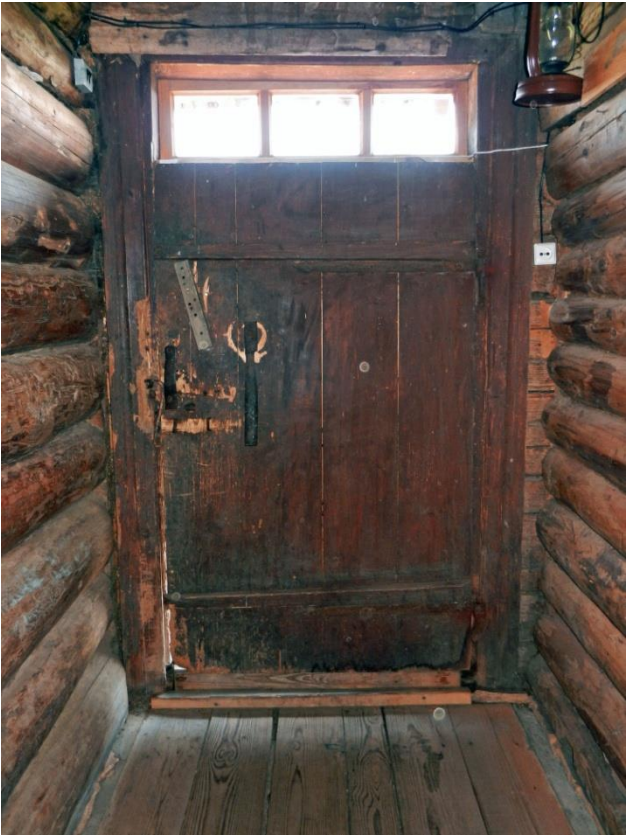
Galvenās ieejas ārdurvis mājas dienvidu fasādē ir viens no svarīgākajiem ēkas dekoratīvajiem elementiem. Ārdurvis novēidotas tieši blakus istabas cirtnim. Ārdurvju ailā ir vērtne (950x1570(h)mm).ar virslogu virs tās. Kopā ar virslogu aila ir 1850mm augsta. Ārdurvis ir labās kustības vērtne, kas veras uz sinces pusi. Ārdurvju vērtne sastāv no pieciem dažāda platuma dēļiem ar diviem šķēršļiem viru augstumā. Fasādes pusē gludā dēļu vērtne ir apšūta ar romba rakstā saliktiem profilētiem dēļiem. Vērtnes profilēto dēļu apšuvumu ieskauj aplīstējums. Virslogam ir trīs stikla rūtis. Virslogs ir 20.gs beigu vai 21. gs. sākuma uzslāņojums. Fasādes pusē ārdurvīm ir profilētas aplodas. Tradicionāli guļbūves pirmā vainaga balķis kalpoja par sliekšni, taču šīm ārdurvīm sliekšnis izgatavots kā atsevišķa detaļa.

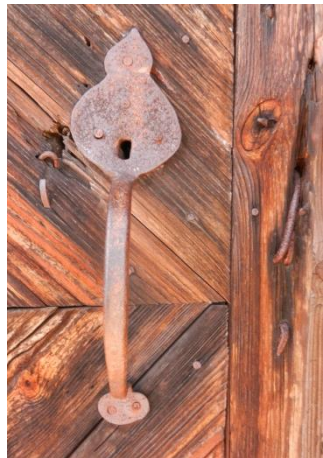
G70. attēls. Ārdurvju sliekšnis.

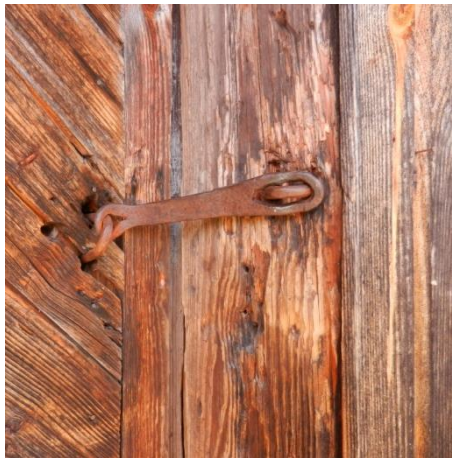
D71. attēls. Mājas ārdurvis ziemeļu fasādē. Skats no āra.

D72. attēls. Mājas ārdurvis ziemeļu fasādē. Skats no āra.

D73. attēls. Ārdurvju rokturis.

D74. attēls. Ārdurvju krampis.

D75. attēls. Ārdurvju viras.

D76. attēls. Ārdurvju viras āķis.

D77. attēls. Ārdurvju viras āķis.

ZIEMEĻU FASĀDES ĀRDURVIS ĀD-2.

Mājas ziemeļu fasādē ir ārdurvis pret saimniecības pagalmu. Ārdurvju vērtne ir 98cm augsta un 159cm plata. Ārdurvīm ir kreisās kustības vērtne, kas veras pret sincēm. Ārdurvju ailes sānu statņi ir nobalstīti cirtņa pirmā vainaga balķī izveidotos iecirtumos. Virs ārdurvju sānu statņiem uz iecirtumiem balstīta ailes pārsedze. Ārdurvju sliksni veido pirmā vaina guļbalķis. Cirtņa rukuma iespaidā 11 vainaga guļbalķis ir „uzsēdies” uz ārdurvju sānu statņiem. Ārdurvju vērtne ir vienkāršs būvgaldniecības darinājums, kas sastāv no pieciem vertikāliem dēļiem un diviem šķēršļiem viru augstumā. Telpas pusē durvju ailai ir aplodas. Ārdurvīm ir divas metāla eņģes un krampis.

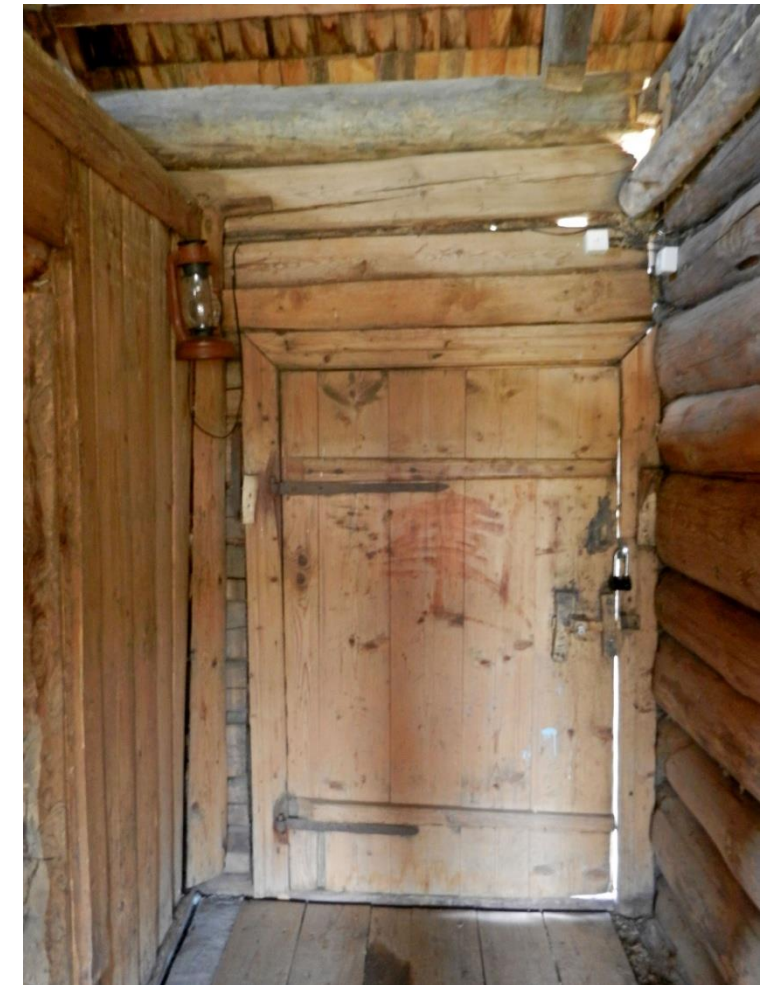
G78. attēls. Mājas ārdurvis ziemeļu fasādē. Skats no āra.

D79. attēls. Mājas ārdurvis ziemeļu fasādē. Skats no āra.

D81. attēls. Mājas ārdurvis ziemeļu fasādē. Skats no āra.

D80. attēls. Mājas ārdurvis ziemeļu fasādē. Skats no sincēm.

D82. attēls. Mājas ārdurvis ziemeļu fasādē. Skats no āra.

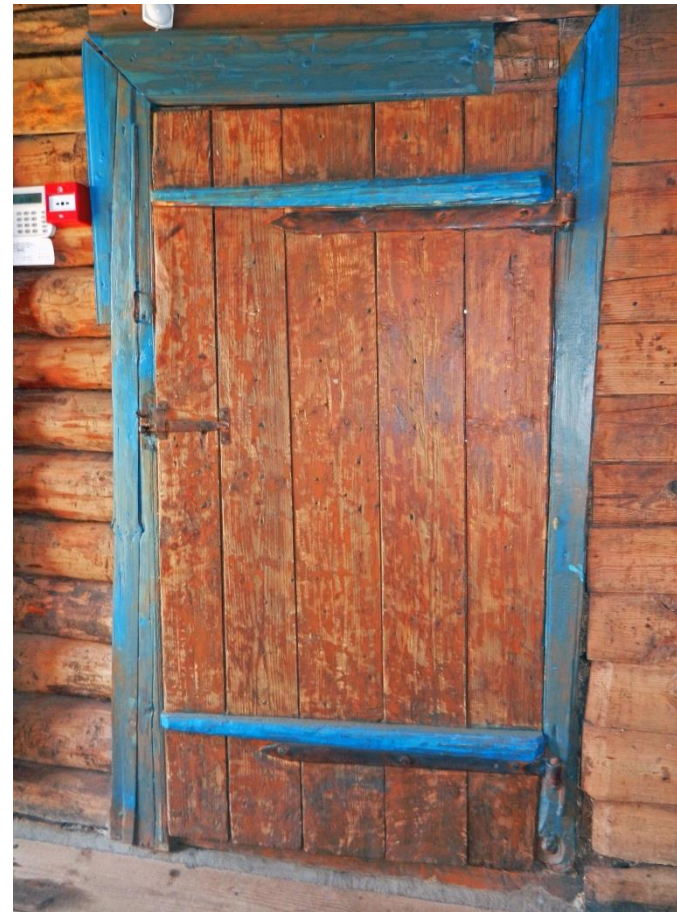
IEKŠDURVIS

DURVIS D-1.

Klēts durvīm ir labās kustības vērtne, kas veras uz sincēm. Durvju aila sānu statņi ir nobalstīti cirtņa pirmā vainaga balķī izveidotos iecirtumos. Pirmā vainaga balķis kalpo par sliekšni. Durvju vērtne ir vienkāršs būvgaldniecības darinājums, kas sastāv no pieciem vertikāliem dēļiem un diviem šķēršļiem viru augstumā. Klēts pusē durvju vērtne ir apšūta ar romba rakstā saliktiem profilētiem dēļiem. Gan klēts, gan sinces pusē durvīm ir platas aplodas. Durvīm ir masīvs kalts metāla rokturis ar nospiežamu mēlīti un krampi. Durvīm ir divas kaltas metāla viras iekārtas vienkāršos metāla āķos.

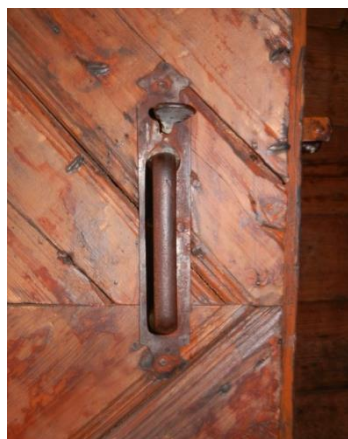
G83. attēls. Durvju sliekšnis.

D84. attēls. Durvis skatā no sincēm.

D85. attēls. Durvju vērtne skatā no klēts..

D86. attēls. Durvju rokturis un slēdzis.

D87. attēls. Durvju rokturis un slēdzis.

D88. attēls. Durvju apšuvums.

D89. attēls. Durvju apšuvums.

D90. attēls. Durvju apšuvums.

DURVIS D-2.

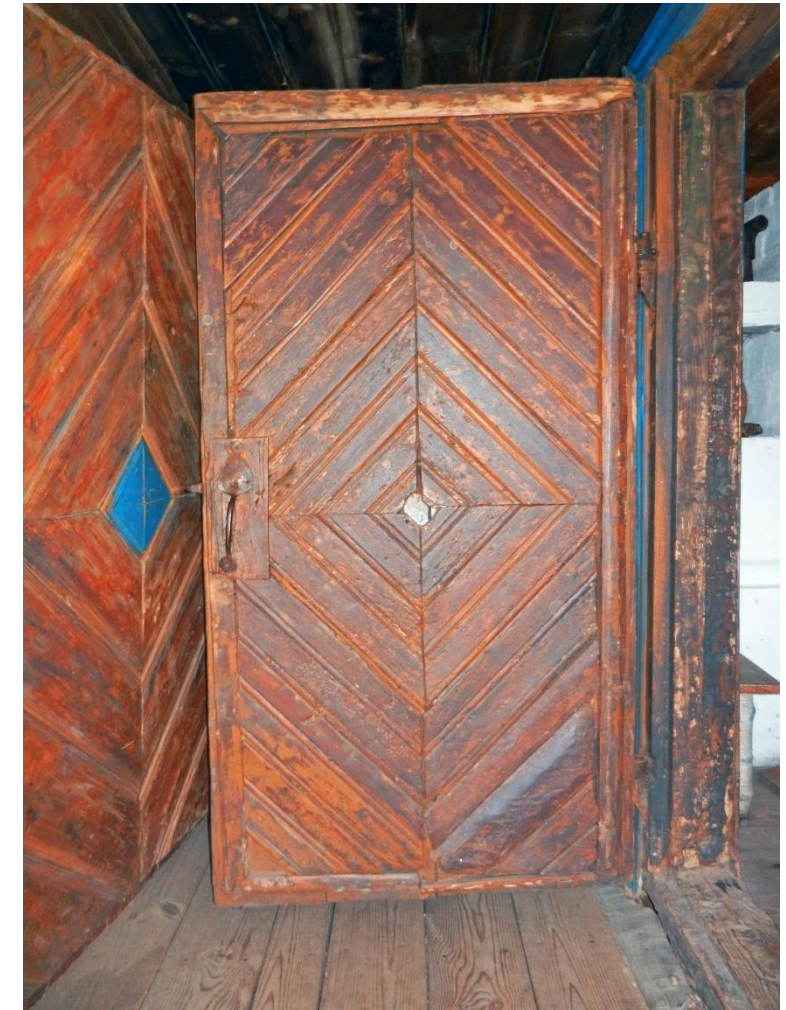
Istabas durvīm ir kreisās kustības vērtne, kas veras uz sincēm. Durvju ailes sānu statņi ir nobalstīti cirtņa pirmā vainaga balķī izveidotos iecirtumos. Pirmā vainaga balķis kalpo par sliksni. Durvju vērtne ir vienkāršs būvgaldniecības darinājums, kas sastāv no četriem vertikāliem dēļiem un diviem šķēršļiem viru augstumā. Istabas pusē durvju vērtne ir apšūta ar romba rakstā saliktiem šauriem, profilētiem dēļiem. Gan istabas, gan sinces pusē durvīm ir platas aplodas. Durvīm ir kalts metāla rokturis ar krampi. Durvīm ir divas kaltas metāla viras iekārtas kaltos metāla āķos.

G91. attēls. Durvju sliksnis.

D92. attēls. Durvis skatā no sincēm.

D94. attēls. Durvju vērtne skatā no klēts.

D93. attēls. Durvju rokturis.

LOGI

LOGS L-1.

Mājas cirtņa apjoma austrumu fasādē ir divas lielas logu ailas, dienvidu fasādē ir trīs lielas logu ailas, bet rietumu fasādē ir viena liela un viena maza logu aila. Dienvidu fasādes klēts loga ailā ir senākas loga vērtnes rāmis, kas datējamas ar 20. gs. sākumu, bet pārējās lielo logu ailās ir vēlāka perioda logu vērtnes. Telpas pusē daļa logu palodžu, rāmju un aplodu ir krāsotas baltā vai gaiši zilā krāsā.

D95. attēls. Palodze.

D96. attēls. Aploda.

D98. attēls. Aploda.

D97. attēls. Aploda.

D99. attēls. Palodze.

D100. attēls. Dzīvojamās mājas maltuves loga slēgi..

D101. attēls. Dzīvojamās mājas maltuves logs.

D102. attēls. Dzīvojamās mājas maltuves loga sandriks.

D103. attēls. Dzīvojamās mājas maltuves loga zem palodzes rotājums.

LOGS L-2.

Mazā logu aila ir maltuves rietumu fasādē (**D104. attēls**). Tā izveidota 2,5 cirtņu augstumā. Loga aila aizpildījumu veido: rāmis, vienkāršas aplodas telpas pusē, viena stikla rūtis, vienkāršas aplodas telpas pusē.

D104. attēls. Dzīvojamās mājas maltuves logs.

VĒRTĒJUMS:

Loga aila izveidota vienlaicīgi ar cirtni, bet aila stiklojums ir 20. gs. beigu uzslāņojums.

LOGS L-3.

Mājas austrumu zelminī ir logs ar četrām stikla rūtīm (**D105. attēls**). Loga aila aizpildījumu veido: rāmis, četrām stikla rūtīm, vienkāršas aplodas telpas pusē.

D105. attēls. Dzīvojamās mājas austrumu zelmiņa logs.

VĒRTĒJUMS:

Loga aila aplodas fasādes pusē ir oriģināls būvgaldniecības izstrādājums, kas izgatavots vienlaicīgi ar mājas cirtnī iestrādāto logu ailu aizpildījuma elementiem. Dekoratīvās ailu aplodas fasādes pusē saglabājušās teicamā stāvoklī.

LOGS L-4.

Mājas rietumu zelminī ir logs ar vienu stikla rūti (**D106. attēls**). Loga ailes aizpildījumu veido: rāmis, vienas stikla rūs, vienkāršas aplodas telpas pusē.

D106. attēls. Dzīvojamās mājas rietumu zelmiņa logs.

VĒRTĒJUMS:

Loga ailes aizpildījums ir oriģināls būvgaldniecības izstrādājums, kas izgatavots vienlaicīgi ar mājas cirtnī iestrādāto logu ailu aizpildījuma elementiem. Dekoratīvās ailu aplodas fasādes pusē saglabājušās teicamā stāvoklī.

MĀJAS FASĀDES DEKORATĪVIE ELEMENTI

ZEMPALODZES ROTĀJUMS.

Mājas austrumu, dienvidu un rietumu fasādēs virs guļbaļķu sienas ir dekoratīvs dēļu rotājums zem palodžu zonā. 1972. gadā šāds dekoratīvs rotājums fiksēts tikai istabas cirtņa austrumu un dienvidu fasādei. Šobrīd redzamais rotājums ir mūsdienu darinājums. To veido vertikāls dēļu apšuvums 74 cm augstumā. Vertikālā dēļu apšuvuma augšējo malu noslēdz 18 cm plats horizontāli novietots dēlis ar izgrieztu pusapļa rotājumu apakšējā malā. Virs vertikālo dēļu apšuvuma plaknes saskaņā ar rotātā dēļa izgriezumiem ir vertikāls, dekoratīvs latojums. Rotājumu noslēdz koka palodze. Zem dekoratīvā zem palodzes apšuvuma akmens mūri nosedz dēlis (**D107. - D109. attēls**). Šāda veida dekoratīvs apšuvums zem palodzes zonā iespējams radies laikā, kad istabas cirtņa apakšējā vainaga guļbaļķi bijuši bojāti, sūnu blīvējums zudis un mājas saimniekiem bijusi vēlme pasargāt istabu un guļbaļķus no laikapstākļu ietekmes tos nosedzot ar dēļu apšuvumu. Šāda veida apšuvums nav bijis raksturīgs vēstniecību dzīvojamām mājām to sākotnējā būvniecības laikā un ir uzskatāms par 20. gs. vidus uzslāņojumu.

D107. attēls. Dzīvojamās mājas dekoratīvais zem palodzes apšuvums.

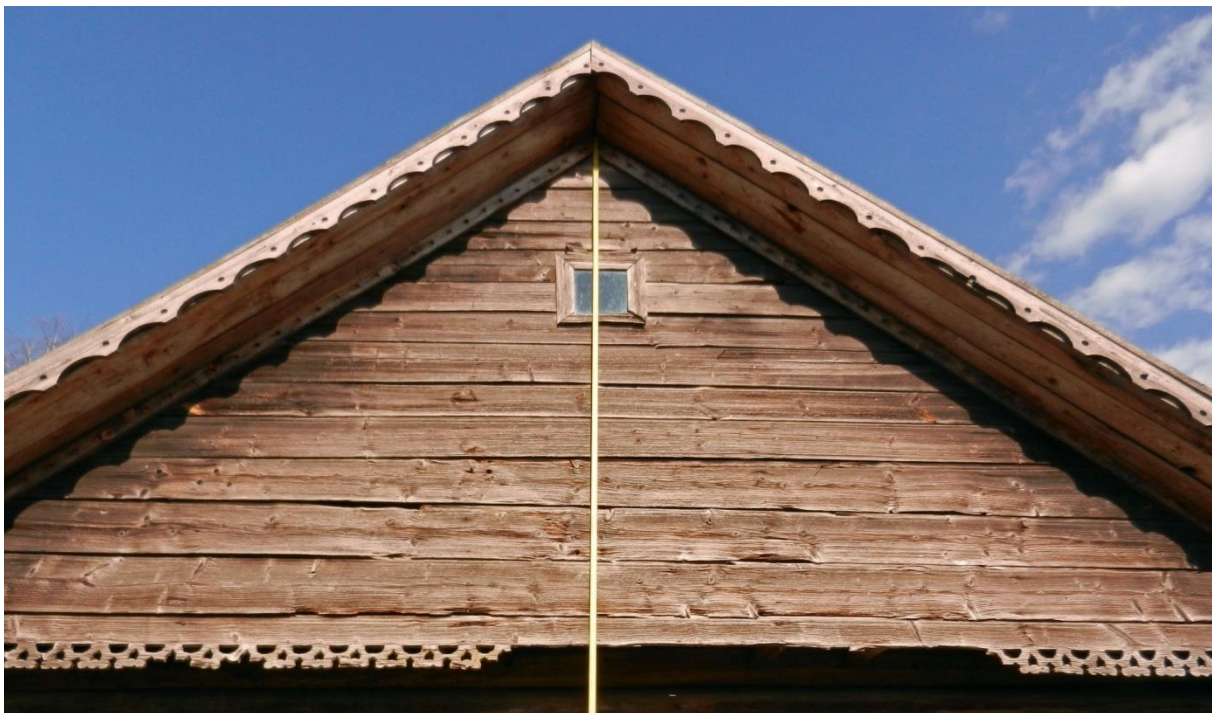
D108. attēls. Dzīvojamās mājas dekoratīvais zem palodzes apšuvums.

D109. attēls. Dzīvojamās mājas dekoratīvais zempalodzes apšuvums.

RIETUMU FASĀDES ZELMINIS.

Mājas rietumu fasādes zelminis ir pārbīdīts pāri cirtņa guļbaļķu plaknei. Zelmini veido horizontāls 14 (ieskaitot rotāto dēli) platu dēļu apšuvums. Zelmiņa centrā iebūvēts bēniņu logs. Zelmiņa pārbīdījuma apakšējo malu noslēdz ~25cm plats dēlis ar dekoratīvu rotājumu. Rotājums saglabājies ~60% apmērā. Ir konstatēts apjomīgs rotājumu zudums dēļa vidusdaļā un kreisajā zelmiņa pusē (**D110. - D111. attēls**).

D110. attēls. Rietumu fasādes zelminis.

D111. attēls. Rietumu fasādes zelmiņa pārbīdījums.

AUSTRUMU FASĀDES ZELMINIS.

Mājas austrumu fasādes zelminis ir pārbīdīts pāri cirtņa guļbaļķu plaknei. Zelmini veido horizontāls 15 (ieskaitot rotāto dēli) platu dēļu apšuvums. Gandrīz zelmiņa centrā (nedaudz pa labi no jumta kores) iebūvēts bēniņu logs. Zelmiņa pārbīdījuma apakšējo malu noslēdz ~25cm plats dēlis ar dekoratīvu rotājumu. Rotājums saglabājies gandrīz pilnā apmērā. Ir konstatēti nelieli rotājuma zudumi (**D112.**, **D113. attēls**).

D112. attēls. Rietumu fasādes zelmiņa pārbīdījums.

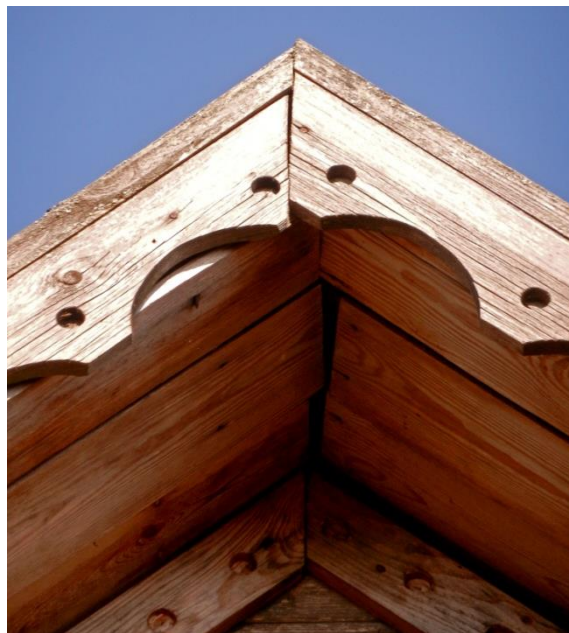

D113. attēls. Rietumu fasādes zelmiņa pārbīdījums.

JUMTA VĒJA DĒLIS.

Jumta vēja dēlis ir mūsdienu darinājums. Jau 1972. gada fotofiksācijas redzams vienkāršs, gluds vēja dēlis. Šobrīd esošā vēja dēļa rotājumu forma sasaucas ar zem palodzes dekoratīvā dēļu apšuvuma rotājumu formu. Jumta vēja dēlis ir 12 cm plats. Jumta vēja dēli rotā secīgi, ar vienādu attālumu viens no otra izvietoti ~15cm plati izgriezta pusapļa rotājumi, kurus papildina secīgi izvietoti caurumi ar $D=3\text{cm}$. Jumta zelmiņa pieslēgumu jumta malai nosedz 10cm plats rotāts dēlis. Dēli rotā secīgi, ar vienādu attālumu viens no otra izvietoti caurumi ar $D=3\text{cm}$. (**D114.**, **D115. attēls**).

Vēja dēli visvairāk skar nokrišņu negatīvā ietekme, tāpēc bieži vecticībnieku mājām rotātais vēja dēlis zudis un aizstāts ar vienkāršu vēja dēli. Vecticībnieku mājās jumta vēja dēli bieži, bet ne vienmēr rotāja tāds pats rotājums kā zelmiņa pārkares noslēguma dēli.

D114. attēls. Dzīvojamās mājas vēja dēļi korē.

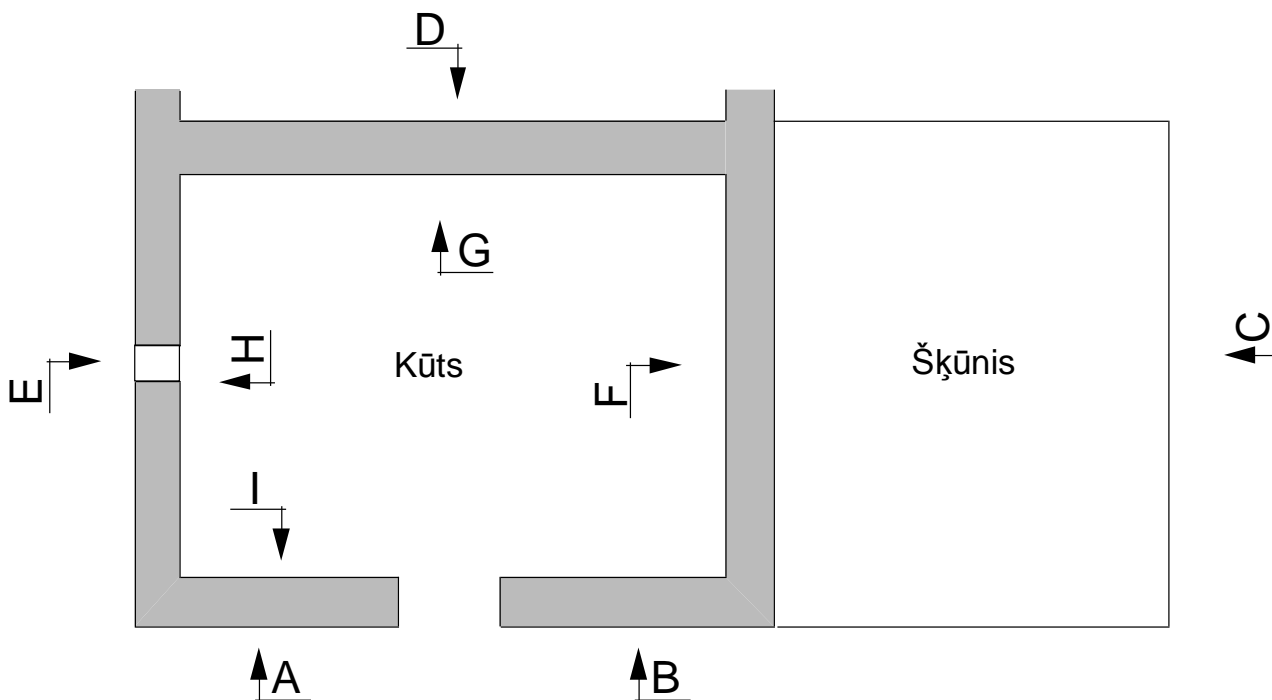

D115. attēls. Dzīvojamās mājas vēja dēlis.

SAIMNIECĪBAS ĒKA

No saimniecības ēkas ir saglabājusies kūts sienu mūris, kas plānā veido taisnristūri (~7,22 x 9,10m) (116. - 126. **attēls**). Gala sienām pret ziemeļu fasādi ir kontrforsis (131. **attēls**). Kūts mūris ir mūrēts no dažāda lieluma pilna apjoma un plēstiem laukakmeņiem ar smiltšu - kaļķu javas saistvielu. Liela apjoma laukakmeņi mūrēti mūra stūros un augšējā joslā. Liela daļa šuvju aizpildījuma akmeņu un saistvielas ir izdrupušas. Mūra dienvidu – austrumu stūrī ir sarkanu māla ķieģeļu mūra fragments (117., 119. **attēls**). Kūts telpas grīda ir izklāta ar laukakmeņiem (G133. **attēls**). Mūra dienvidu fasādē pret saimniecības pagalmu ir saglabājusies durvju aila (118. **attēls**), bet mūra rietumu fasādē ir daļēji saglabājusies loga aila. Loga aila veidota veidņos pildot betonu un daļēji ailas malas mūrējot no sarkanu ķieģeļu mūra. Loga ailai nav saglabājusies pārsedze. Mūra augstums telpas pusē ir 1,9m, bet fasādes pusē svārstās no 1,25m līdz 1,75m, atkarībā no pieguļošā reljefa līmeņa. Veicot mūra augstuma uzmērīšanu ar nivelieri konstatētas mūra virsmas augstuma starpības 10cm robežās. Kūts mūris ir ~70cm plats. Telpas pusē mūrī ir iestiprinātas savītas metāla cilpas (D132. **attēls**). Tās iespējams lietotas lielo lopu piesiešanai. Telpas pusē apakšējās laukakmens mūra joslās vairākās vietās ir konstatēta saistvielas pilnīga izdrupšana un laukakmeņu izgāšanās (D129., D130 **attēls**).

Ir daļēji saglabājušies šķūņa stāvbūves pamatu akmeņu kārtojums (~5,6 x 7,2m). Laika gaitā būtiski mainījies kūtij un šķūnim pieguļošā reljefa augstums. Gar saimniecības ēkas ziemeļu fasādi reljefs ir paaugstināts.

2. zīmējums. Vecticībnieku sētas saimniecības ēkas shēma ar sienu plakņu nosaukumiem.

Naujenes novadpētniecības muzeja „Slutišku sādža” ekspozīcijas ēkas Nr. 1. „lauku sēta” un ēkas Nr. 2. „saimniecības ēka” vēsturiskā izpēte, arhitektoniski-mākslinieciskā izpēte un fotofiksācija „Vecticībnieku sēta” Slutiški, Naujenes pagasts, Daugavpils novads, LV-5462

116. attēls. Saimniecības ēkas akmens mūra sienas A plakne.

117. attēls. Saimniecības ēkas akmens mūra sienas B plakne.

118. attēls. Saimniecības ēkas akmens mūra sienas durvju ailas vieta starp plaknēm A un B.

119. attēls. Saimniecības ēkas akmens mūra sienas C plakne.

120. attēls. Saimniecības ēkas akmens mūra sienas D plakne.

Naujenes novadpētniecības muzeja „Slutišku sādža” ekspozīcijas ēkas Nr. 1. „lauku sēta” un ēkas Nr. 2. „saimniecības ēka” vēsturiskā izpēte, arhitektoniski-mākslinieciskā izpēte un fotofiksācija „Vecticībnieku sēta” Slutiški, Naujenes pagasts, Daugavpils novads, LV-5462

121. attēls. Saimniecības ēkas akmens mūra sienas E plakne.

122. attēls. Saimniecības ēkas akmens mūra sienas F plakne.

123. attēls. Saimniecības ēkas akmens mūra sienas G plakne.

Naujenes novadpētniecības muzeja „Slutišku sādža” ekspozīcijas ēkas Nr. 1. „lauku sēta” un ēkas Nr. 2. „saimniecības ēka” vēsturiskā izpēte, arhitektoniski-mākslinieciskā izpēte un fotofiksācija „Vecticībnieku sēta” Slutiški, Naujenes pagasts, Daugavpils novads, LV-5462

124. attēls. Saimniecības ēkas akmens mūra sienas G plakne.

125. attēls. Saimniecības ēkas akmens mūra sienas H plakne.

126. attēls. Saimniecības ēkas akmens mūra sienas I plakne.

Naujenes novadpētniecības muzeja „Slutišku sādža” ekspozīcijas ēkas Nr. 1. „lauku sēta” un ēkas Nr. 2. „saimniecības ēka” vēsturiskā izpēte, arhitektoniski-mākslinieciskā izpēte un fotofiksācija „Vecticībnieku sēta” Slutiški, Naujenes pagasts, Daugavpils novads, LV-5462

127. attēls. Saimniecības ēkas akmens mūra sienas virsma.

128. attēls. Saimniecības ēkas akmens mūra sienas virsma.

D129. attēls. Saimniecības ēkas akmens mūra bojājums.

D130. attēls. Saimniecības ēkas akmens mūra bojājums.

Naujenes novadpētniecības muzeja „Slutišku sādža” ekspozīcijas ēkas Nr. 1. „lauku sēta” un ēkas Nr. 2. „saimniecības ēka” vēsturiskā izpēte, arhitektoniski-mākslinieciskā izpēte un fotofiksācija „Vecticībnieku sēta” Slutiški, Naujenes pagasts, Daugavpils novads, LV-5462

131. attēls. Saimniecības ēkas akmens mūra sienas kontrfors.

D132. attēls. Cilpa saimniecības ēkas (kūts) sienā.

G133. attēls. Saimniecības ēkas akmens grīda.

SECINĀJUMI UN REKOMENDĀCIJAS

Slutišku sādžas Vecticībnieku sētas dzīvojamā māja un saimniecības ēkas mūra daļas ir nozīmīga Slutišku sādžas kultūrvēsturiskās vides un Slutišku sādžas plānojuma sastāvdaļa. Tā palīdz uztvert sadrumstaloto un izkliedēto sādžas plānojuma struktūru, kā arī ir nozīmīgs tradicionālās vecticībnieku sētas būvtechnikas un tradīciju piemērs.

Dzīvojamās mājas konstrukcijā ir veiktas būtiskas pārbūves laikā no 20. gs. vidus līdz 21. gs. sākumam:

1. Pārbūvēts noejas uz pagrabu pārsegums.
2. Vairāki oriģinālie guļbūves vainagu balķu posmi protezēti, citi aizstāti ar dēļiem.
3. Nomainītas pārseguma sijas, iestrādājot tās ēkas garenvirzienā.
4. Nomainīti griestu dēļi, ieklāti šauri zēmerēti dēļi un virs tiem iepildīta stikla vate.
5. Istabā ieklāta jauna dēļu grīda, izmantojot standarta grīdas dēļus.
6. Nomainīti logu bloki. Logu rāmju profili vienkāršoti.
7. Uzstādīts dekoratīvs apšuvums zem palodžu zonā trijām dzīvojamās mājas fasādēs.
8. Uzklāts kvadrātveida jumta latojums.

Šobrīd dzīvojamā māja tiek ekspluatēta kā muzeja eksponāts. No saimniecības ēkas saglabājušie tikai kūts daļas sienu mūri un akmens grīda.

Izpētes ietvaros ir izdevies noskaidrot sākotnējo mājas īpašnieku. Balstoties uz 1906. gada 9. novembrī Krievijas caristē publicētās galvenās agrārās reformas tiesību akta pamata, 1909. gada 24. augustā Slutišku sādžas zemnieku kopienas vecākā Ivana Petrova sētā par sētas īpašnieku oficiāli tika apstiprināts Arefijs Jermolajevs, Ivana dēls. Viensētas platība pēc plāna bija 1.526 ha. Nav datu par precīzu sētas būvniecības laiku. Arī ēkas apsekošanas laikā nav izdevies konstatēt zīmes, kas liecinātu par ēkas būvniecības laiku. Veicot renovācijas darbus šādas zīmes iespējams tiks atrastas. Par zīmēm, kas norādītu uz būvju (dzīvojamā māja un saimniecības ēkas mūri) būvniecības laiku, atrašanu renovācijas laikā jāinformē projekta autors un pasūtītājs.

Rekomendācijas:

1. Renovēt vecticībnieku sētas autentisko plānojumu un iekārtojumu (žogus, vārtus).
2. Dzīvojamās mājas fasādes apdares detaļas ir būtiski bojātas un daļēji zudušas, tomēr saglabājušās pietiekoši labā stāvoklī un daudzumā, kas dod iespēju mājas fasādes apdares detaļas (logu aplodas, sandrikus, slēģus, zelmaņa apakšējā dēļa dekoratīvo rotājumus un ārdurvju vērtnes) atjaunot vai izgatavot kopijas. Jumta vēja dēli izgatavot no jauna kā rotājuma ornamenta paraugu izmantojot zelmaņa apakšējā dēļa dekoratīvo rakstu. Iesakam atjaunot fasādes atbilstoši to sākotnējam izskatam.
3. Renovēt dzīvojamās mājas koka konstrukcijas, atjaunojot autentisku pārsegumu, grīdas segumu un ailu aizpildījumu.
4. Renovēt dzīvojamās mājas pamatu un pagraba mūra konstrukciju.
5. Atjaunot saimniecības ēku, izmantojot saglabājušās mūra daļas, tās renovējot, un izbūvējot autentiskas koka konstrukcijas un jumta segumu.

Zane Ramiņa
Dr. arch.

Laimonis Šmits
Mgr.arch.